

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวกับงานประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น ของเทศบาลตำบลเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัย ได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา พอสรุปได้ ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น
2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับความเชื่อและประเพณีวัฒนธรรม
4. บริบทของเทศบาลตำบลเวียงคุก
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น

1. ความหมายการปกครองท้องถิ่น

วุฒิสภา ตัน ไชย (2547 : 1) ให้ทัศนะว่า การปกครองท้องถิ่น คือ การปกครองที่รัฐกลางหรือส่วนกลางได้กระจายอำนาจ ไปให้หน่วยการปกครองท้องถิ่น ซึ่งเป็นองค์กรที่มีสิทธิตามกฎหมาย มีพื้นที่และประชากรเป็นของตนเอง ประการสำคัญขององค์กรดังกล่าวจะต้องมีอิสระ (Autonomy) ในการปฏิบัติอย่างเหมาะสม การมอบอำนาจจากส่วนกลางมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหา ตัดสินใจ การตรวจสอบการทำงานและร่วมรับบริการสาธารณะต่างๆ อย่างไรก็ตามแม้ว่าการปกครองท้องถิ่นจะมีอิสระในการดำเนินงาน แต่ยังคงอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาลกลาง

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (2547 : 22) ให้ความหมายว่า การปกครองท้องถิ่น หมายถึงการปกครองซึ่งราชการส่วนกลางได้มอบอำนาจในการปกครองและบริหารกิจการงานให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในขอบเขตอำนาจหน้าที่และพื้นที่ของตนที่กำหนดไว้ตาม

กฎหมาย โดยมีความเป็นอิสระตามสมควร ไม่ต้องอยู่ในบังคับบัญชาของราชการส่วนกลาง ราชการส่วนกลางเป็นเพียงหน่วยคอยกำกับดูแลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินกิจการไปด้วยความเรียบร้อย หรืออีกนัยหนึ่ง การปกครองส่วนท้องถิ่น คือการกระจายอำนาจของ ราชการส่วนกลางเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ได้ปกครองตนเองตามระบอบ ประชาธิปไตย ซึ่งเป็นอิสระต่างหากจากการปกครองของราชการส่วนกลาง ที่ให้อำนาจ แก่ประชาชนในท้องถิ่นได้ปกครองตนเอง

โกวิท วัฒนงามและอลงกรณ์ อรรถแสง (2547 : 7) มีความเห็นว่า องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง องค์กรที่ทำหน้าที่บริหารงานในแต่ละท้องถิ่น มีผู้แทนที่ได้รับ เลือกลงจากประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบต่อการบริหารอย่างอิสระในเขตพื้นที่ที่ กำหนด มีอำนาจในการบริหารการเงินและการคลังและกำหนดนโยบายของตนเองรวมทั้ง หน้าที่ดำเนินกิจกรรมภายในกรอบที่กฎหมายบัญญัติไว้เพื่อประโยชน์ของรัฐและของ ประชาชนในท้องถิ่น โดยองค์กรดังกล่าวในกรณีประเทศไทยได้แก่ องค์กรบริหารส่วน จังหวัด (อบจ.) เทศบาล องค์กรบริหารส่วนตำบล พัทธาและกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

สรุปได้ว่า การปกครองท้องถิ่น หมายถึง การปกครองที่อยู่ ภายใต้การปกครอง ระดับประเทศ เกิดจากการรัฐต้องการกระจายอำนาจทางการปกครอง โดยเจ้าหน้าที่ของหน่วย การปกครองท้องถิ่นมีความรับผิดชอบต่อท้องถิ่นของตนเองและกฎหมายรับรองให้มีอำนาจ หน้าที่ที่จะใช้ดุลพินิจในการบริการสาธารณะ เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนและความ ต้องการของประชาชนในท้องถิ่น โดยไม่ต้องขอความเห็นชอบจากรัฐบาล จึงอาจกล่าวได้ว่า การปกครองท้องถิ่นถือว่าเป็นรากฐานที่สำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

2. ลักษณะการปกครองท้องถิ่น

2.1 ลักษณะสำคัญของการปกครองท้องถิ่น ดังนี้ (ปธาน สุวรรณมงคล. 2547 : 4-5)

2.1.1 เป็นนิติบุคคล นิติบุคคลเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยอำนาจของกฎหมาย การเป็นนิติบุคคลจึงเป็นการแสดงถึงฐานะทางกฎหมาย สำหรับการปกครองท้องถิ่นถือเป็น นิติบุคคลในกฎหมายมหาชน โดยมีกฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขึ้นมาเพื่อทำ หน้าที่ตามที่ระบุไว้ในกฎหมายนั้นๆ และสามารถก่อพันธะทางกฎหมาย เช่นทำสัญญา การก่อหนี้ เป็นต้น

2.1.2 มีอำนาจหน้าที่เฉพาะ จะมีการดำเนินกิจการตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ เป็นกาลเฉพาะให้เป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบนั้นๆ ซึ่งอำนาจจะเป็นการ

ระบุหน้าที่ไว้โดยชัดเจนหรืออาจเป็นการระบุให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถริเริ่มทำกิจการใดๆ ที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติห้ามไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกฎหมายของแต่ละประเทศ

2.1.3 ผู้บริหารมากจากการเลือกตั้ง โดยทั่วไปสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารหรือคณะผู้บริหารท้องถิ่นจะมาจากการเลือกตั้งจากประชาชน โดยสมาชิกสภาท้องถิ่นจะมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน ส่วนผู้บริหารหรือคณะผู้บริหารท้องถิ่นอาจมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนหรืออาจมาจากการเลือกตั้งทางอ้อม โดยสภาเป็นผู้เลือกผู้บริหารหรือคณะบริหารท้องถิ่นก็ได้ตามที่กฎหมายกำหนด

2.1.4 ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่นเป็นเรื่องที่สำคัญ ทั้งนี้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่นการ ไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การสมัครรับเลือกตั้ง การริเริ่มกฎหมาย การถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นที่ประพฤติไม่เหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่งต่อไป การให้ข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะต่อผู้บริหารหรือคณะผู้บริหาร หรือสมาชิกสภาท้องถิ่น ในท้องถิ่นใดที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเข้มแข็ง จะทำให้การบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นเน้นไปเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมมากขึ้นและมีความโปร่งใสในการทำงาน ตลอดจนได้รับการสนับสนุนจากประชาชนอย่างเข้มแข็ง

2.1.5 มีความเป็นอิสระในการบริหารงานอย่างเพียงพอ สาระสำคัญประการหนึ่งของการปกครองท้องถิ่นคือ ต้องมีความเป็นอิสระในการบริหารงานอย่างเพียงพอ เพื่อให้สามารถดำเนินงานในขอบเขตหน้าที่ที่กำหนดไว้ในกฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุตามนโยบายและเป้าหมายที่กำหนด ความเป็นอิสระในการบริหารงานในที่นี้หมายถึง อำนาจในการตัดสินใจดำเนินการ ในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายตามกฎหมาย โดยที่รัฐบาลกลางควรมีหน้าที่เพียงสนับสนุน ส่งเสริมและกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากกว่าการควบคุมอย่างใกล้ชิด

2.1.6 มีอำนาจในการจัดหารายได้และใช้จ่ายอย่างอิสระตามสมควร การปกครองท้องถิ่นที่จะบังเกิดผลดีต่อท้องถิ่นโดยส่วนรวม ต้องมีอำนาจในการจัดหารายได้ภายในท้องถิ่นของตนอย่างเพียงพอต่อการบริหารงาน กล่าวคือมีแหล่งรายได้ที่ท้องถิ่นสามารถจัดเก็บเองได้นอกเหนือจากรายได้ของท้องถิ่น เพื่อแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น

2.1.7 มีการกำกับดูแลจากรัฐ การปกครองท้องถิ่นเป็นส่วนย่อยส่วนหนึ่งของรัฐและจัดตั้งโดยรัฐมีกฎหมายรองรับ มีใช้องค์กรที่เป็นอิสระเด็ดขาดจากรัฐ ดังนั้นการกำกับดูแลจึงเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จำเป็น เพื่อให้การใช้อำนาจของคณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น เป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นและประเทศชาติโดยรวมอย่างแท้จริง ทั้งนี้การกำกับดูแลของรัฐต้องกระทำเท่าที่จำเป็นและต้องไม่ขัดกับหลักความเป็นอิสระในการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชน

2.2 ลักษณะสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยต้องมีองค์ประกอบ 5 ประการ ดังนี้ (โกวิทย์ พวงงาม และอลงกรณ์ อรรถแสง, 2547 : 7)

2.2.1 เป็นองค์กรในชุมชนที่มีขอบเขตพื้นที่ปกครองที่กำหนดไว้แน่นอน

2.2.2 มีสถานภาพเป็นนิติบุคคล ซึ่งจัดตั้งขึ้น โดยกฎหมายหรือกฎหมายรับรองสถานะความเป็นท้องถิ่น

2.2.4 อิสระในการดำเนินกิจกรรมและสามารถใช้ดุลยพินิจของตนเองในการวินิจฉัยและกำหนดนโยบายภายใต้การควบคุมของรัฐ

2.2.4 มีการจัดองค์กรเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายผู้บริหารท้องถิ่น และฝ่ายสภาท้องถิ่นหรือจัดในรูปแบบอื่น

2.2.5 ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่น โดยการเลือกตั้งคณะผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมและติดตาม ตรวจสอบการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จากการทบทวนลักษณะสำคัญของการปกครองท้องถิ่น สามารถสรุปได้ว่า ลักษณะการปกครองท้องถิ่น ประกอบด้วย การเป็นองค์กรในชุมชนที่จัดตั้งขึ้น โดยกฎหมาย ส่วนกลางมีขอบเขตพื้นที่ปกครองที่กำหนดไว้แน่นอน มีสถานภาพเป็นนิติบุคคล จัดตั้งขึ้น โดยกฎหมายมีอิสระในการดำเนินกิจกรรมทั้งในด้านการคลัง การจัดเก็บภาษี การหารายได้ ตามที่กฎหมายกำหนด การจัดทำงบประมาณด้วยตนเอง รวมถึงการกำหนดนโยบายภายใต้การควบคุมของรัฐและมีการแบ่งองค์กรเป็น 2 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายผู้บริหารท้องถิ่นและฝ่ายสภาท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปกครองตั้งแต่ขั้นตอนการเลือกตั้งคณะผู้แทน ซึ่งประกอบด้วยคณะผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่น รวมถึงการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมและติดตามตรวจสอบการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3. บทบาทของการปกครองท้องถิ่น

การปกครองท้องถิ่นในประเทศต่างๆ จะมีบทบาทที่แตกต่างกันไปตามลักษณะของสภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมของประเทศนั้น แต่กล่าวโดยรวมแล้ว การปกครองท้องถิ่นจะมีบทบาทสำคัญ ดังนี้ (ปธาน สุวรรณมงคล. 2547 : 7 – 8)

3.1 บทบาทในการสนับสนุนการพัฒนาการเมือง ในฐานะที่การปกครองท้องถิ่นเป็นสถาบันทางการเมืองหนึ่ง จึงมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นและมีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษา แนะนำ ติดตาม ตรวจสอบการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารหรือผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่นให้ปฏิบัติหน้าที่ตามนโยบายและอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดอย่างมีความรับผิดชอบและโปร่งใส

3.2 บทบาทในการจัดให้มีบริการสาธารณะ ในฐานะที่เป็นองค์กรที่ได้รับมอบหมายภารกิจจากรัฐบาลกลาง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะทำหน้าที่ในการจัดให้มีและให้บริการสาธารณะที่จำเป็นแก่ประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งอาจแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้น เช่นชุมชนเมืองจะมีความต้องการบริการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ได้แก่ ไฟฟ้า ประปา การเคหะ การขนส่งมวลชน ในขณะที่ชุมชนชนบทก็มีความต้องการเกี่ยวกับ โครงสร้างพื้นฐานด้านถนน แหล่งน้ำ การส่งเสริมอาชีพและรายได้ รวมทั้งการให้บริการพื้นฐานที่จำเป็นแก่ประชาชน เช่นการจัดการศึกษา การสาธารณสุข เป็นต้น

3.3 บทบาทในการกระตุ้นการพัฒนาท้องถิ่น การปกครองท้องถิ่นจะมีบทบาทสำคัญในการระดมความคิดเห็นจากประชาชนในชุมชนและกระตุ้นชุมชนท้องถิ่นให้เกิดการพัฒนาไปในทิศทางที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่คณะผู้บริหารท้องถิ่นและประชาชนในท้องถิ่นร่วมกันกำหนด โดยเฉพาะการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยเป็นผู้สร้างบรรยากาศให้เกิดการลงทุนจากทั้งภายในและภายนอกชุมชน เช่นการสร้างระบบโครงข่ายถนนที่เชื่อมต่อกับทางสายหลัก มีแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคเพียงพอ มีการพัฒนาฝีมือแรงงานในท้องถิ่นที่จะรองรับการลงทุนจากภายนอกได้ หรือส่งเสริมให้เกิดอาชีพที่ทำรายได้แก่ประชาชนในชุมชน รวมทั้งการกระตุ้นให้มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่น

3.4 บทบาทในการประสาน ดังกล่าวแล้วว่า การปกครองท้องถิ่นมิได้เป็นอิสระในการปกครองตนเองโดยสมบูรณ์จากรัฐ ในทางตรงกันข้าม การปกครองท้องถิ่น โดยองค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่น จะเป็นองค์กรสำคัญที่ทำหน้าที่ประสานระหว่างนโยบายของรัฐบาล กลางกับนโยบายของคณะผู้บริหารที่มีที่มาจากสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนใน ท้องถิ่นเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดประ โยชน์กับทั้งท้องถิ่นและประเทศชาติ โดยส่วนรวม เช่นการนำ นโยบายหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลของรัฐบาลมาปฏิบัติในท้องถิ่นของตน ซึ่งสอดคล้องกับ นโยบายของคณะผู้บริหารท้องถิ่นที่ต้องการส่งเสริมอาชีพและรายได้ของคนในท้องถิ่น เป็นต้น

3.5 บทบาทในการให้ความคุ้มครอง การปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีบทบาทใน การให้ความคุ้มครอง ปกป้องสิทธิ เสรีภาพของประชาชนในท้องถิ่นด้วย เช่นการดูแล ตรวจสอบ มิให้โรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ปล่อยมลภาวะออกมาเป็นอันตรายต่อสุขภาพ อนามัยของประชาชน การให้การดูแลเด็ก ผู้สูงอายุโดยการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็ก ศูนย์สงเคราะห์ คนชราและผู้ยากไร้ เป็นต้น

4. ความสำคัญของการปกครองท้องถิ่น

พระศรีเมือง ณ หนองคาย (2550 : 14) ได้กล่าวถึงความสำคัญการปกครอง ท้องถิ่นว่า เป็นรูปแบบการปกครองที่เกิดจากระบบการกระจายอำนาจปกครองจากส่วนกลาง ไปยังท้องถิ่น เพื่อบรรลุจุดประสงค์ในอันที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง โดยสรุปได้ดังนี้

4.1 การปกครองท้องถิ่นคือฐานรากของการปกครองระบอบประชาธิปไตย (Basic Democracy) เพราะการปกครองท้องถิ่นจะเป็นสถาบันฝึกสอนการเมืองการปกครอง ให้กับประชาชนให้ประชาชนรู้สึกว่าคุณมีความเกี่ยวข้องกับส่วน ได้เสียในการปกครอง การบริหารท้องถิ่น เกิดความรับผิดชอบและห่วงใยต่อประ โยชน์อันพึงมีต่อท้องถิ่น

4.2 การปกครองท้องถิ่นทำให้ประชาชนในท้องถิ่นรู้จักการปกครองตนเอง (Self Government) ประชาชนเกิดความสำนึกในความสำคัญของท้องถิ่นประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ ถึงปัญหาอุปสรรคและช่วยกันแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นของตนเอง

4.3 การปกครองท้องถิ่นเป็นการแบ่งเบาระยะของรัฐบาล ซึ่งเป็นหลักการสำคัญ ของการกระจายอำนาจ เนื่องจากภารกิจของรัฐบาลมีอยู่อย่างกว้างขวางไม่สามารถสนองตอบความ ต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างทั่วถึง และกิจการบางอย่างเป็นเรื่องเฉพาะถิ่นนั้นๆ

4.4 การปกครองท้องถิ่นสามารถตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นตรง เป้าหมายและมีประสิทธิภาพ

4.5 การปกครองท้องถิ่นจะเป็นแหล่งสร้างผู้นำทางการเมืองการบริหารของ ประเทศในอนาคต

4.6 การปกครองท้องถิ่นสอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนาชนบทแบบพึ่งตนเองทำให้เกิดการพัฒนาชนบทแบบพึ่งตนเองทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

5. แนวคิดหลักการที่เกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น

ทฤษฎีว่าด้วยการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็น 6 ทฤษฎี (ปธาน สุวรรณมงคล. 2547 : 27-29)

5.1 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับสังคมวิทยา ปัจจัยทางสังคมวิทยามีอิทธิพลต่อการปกครองท้องถิ่นในอันที่จะเสริมสร้างจิตสำนึกและความรู้สึกร่วมกันการพัฒนาท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับสังคมวิทยาเป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงพัฒนาการของการปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละแห่งนั้น โดยพยายามมุ่งเน้นว่า ความรู้สึกผูกพันในพื้นที่นั้น มักจะเกิดจากบุคคลที่อยู่ในพื้นที่นั้น หรืออาจจะกล่าวได้ว่า แนวคิดการปกครองส่วนท้องถิ่นก็เพื่อที่จะสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์การในการบริหารงานส่วนท้องถิ่นให้มากที่สุด ดังนั้น ปรัชญาหลักการแนวคิด หรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปกครองส่วนท้องถิ่น จึงได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีเกี่ยวกับสังคมวิทยา

5.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจ ปัจจัยทางเศรษฐกิจมีอิทธิพลต่อการปกครองท้องถิ่นในอันที่จะสนองต่อการแก้ปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น กล่าวคือจะเป็นประชาชนในท้องถิ่นจะมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไป ตามลักษณะและสภาพของชุมชนนั้น เช่น ในกรณีที่สภาพท้องถิ่นเป็นชุมชนชนบทก็จะมีผลทำให้ประชาชนมีวิถีชีวิตค่อนข้างยากจนขาดการพัฒนาในด้านต่างๆ มากมาย แต่ถ้ามาพิจารณาในสภาพท้องถิ่นที่เป็นชุมชนเมือง วิถีชีวิตของประชาชนก็จะเป็นแบบตัวใครตัวมัน ซึ่งในหลักการแล้วปัจจัยทางเศรษฐกิจจะเป็นตัวกำหนดบทบาทและหน้าที่ทางสังคม ซึ่งมีผลทำให้ลักษณะและประเภทของปัญหาและความต้องการของประชาชนแตกต่างกัน ดังนั้นการบริหารการปกครองท้องถิ่นจึงเป็นเพื่อตอบสนองต่อการแก้ปัญหาและความต้องการของประชาชนทางเศรษฐกิจ โดยใช้พลังชุมชนในการพัฒนาตนเอง

5.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ จะมีอิทธิพลต่อการจัดรูปแบบและโครงสร้างของการบริหารการปกครองท้องถิ่นในแต่ละแห่งจะแตกต่างกัน กล่าวคือ ในกรณีที่มีอาณาเขตกว้างขวาง แต่มีความหนาแน่นของประชากรน้อย การจัดรูปแบบของหน่วยการปกครองท้องถิ่นก็อาจจะเป็นแบบหนึ่ง อย่างไรก็ตามในกรณีที่มีอาณาเขตกว้างขวางและมีความหนาแน่นของประชากรมาก ก็อาจเป็นไปอีกแบบหนึ่งก็ได้ โดยทั่วไปสภาพภูมิศาสตร์นั้นมักจะมีการแบ่งอาณาเขตท้องถิ่นใน 3 ลักษณะ คือ เขตท้องถิ่นที่เป็นชนบท เขตท้องถิ่นที่เป็นชุมชน

เมือง และเขตท้องถิ่นกิ่งชุมชนเมืองและชนบท ซึ่งสภาพท้องถิ่นดังกล่าวจะเป็นตัวกำหนด รูปแบบและ โครงสร้างการบริหารการปกครองส่วนท้องถิ่นที่แตกต่างกัน

5.4 ทฤษฎีเกี่ยวกับกฎหมายในการบริหารปกครองท้องถิ่นนั้น ถ้าพิจารณาถึง ลักษณะที่สำคัญของการปกครองท้องถิ่นแล้ว จะเห็นว่าเป็นการจัดรูปแบบการปกครองท้องถิ่น ในฐานะที่เป็นนิติบุคคล ซึ่งจัดตั้งขึ้น โดยกฎหมายแยกจากรัฐบาลหรือส่วนกลาง มีขอบเขต การปกครองที่แน่นอน และมีคณะผู้บริหารที่ได้รับการเลือกตั้งมาจากประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าระบบการบริหารการปกครองท้องถิ่น จึงมีลักษณะที่เป็นไปตามตัวบท กฎหมายที่กำหนดไว้ ทั้งในแง่ของการจัดรูปแบบและ โครงสร้างของหน่วยการปกครอง ท้องถิ่นนั้นๆ

5.5 ทฤษฎีเกี่ยวกับการเมือง เป็นการพิจารณาว่าการบริหารการปกครองท้องถิ่น จะเกี่ยวข้องกับประเด็นของการเมืองโดยตรง กล่าวคือ การบริหารการปกครองท้องถิ่น จะเกี่ยวข้องกับการจัดสรรผลประโยชน์และคุณค่าทางสังคมอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ซึ่งมี ลักษณะเป็นกระบวนการแสวงหาและใช้อำนาจท้องถิ่นนั้น ซึ่งคณะผู้บริหารของหน่วย การปกครองท้องถิ่นมักจะได้รับการเลือกตั้งมาจากประชาชนในท้องถิ่นนั้น ซึ่งที่มาของคณะ ผู้บริหารหน่วยการปกครองท้องถิ่นนั้นจำเป็นต้องผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมือง ของประชาชน ซึ่งได้แก่การเลือกตั้ง การมีกิจกรรมเกี่ยวกับพรรคการเมือง การจัดตั้งและ รวมกลุ่มผลประโยชน์ การแสดงความคิดเห็น และการแสดงออกของประชาชน ระบบการ ปกครองท้องถิ่นจึงเกี่ยวข้องกับแนวคิดและกระบวนการทางการเมือง ซึ่งแนวคิดดังกล่าวมีผล ให้การบริหารการปกครองท้องถิ่นเป็นพื้นฐานในการพัฒนาการเมืองในระดับชาติต่อไป

5.6 ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร การบริหารการปกครองท้องถิ่นในอีกแง่มุมหนึ่ง ก็อาจถือได้ว่า เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบริหาร กล่าวคือมีการจัดองค์การเกิดขึ้นตามตัวบทกฎหมาย ซึ่งการบริหารองค์การดังกล่าว จำเป็นต้องอาศัยหลักการ แนวคิด หรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ การบริหารมาประยุกต์ใช้ในอันที่จะบริหารหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นให้บรรลุวัตถุประสงค์ ที่กำหนดได้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุดังกล่าว จึงทำให้ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร ต่างๆ มีลักษณะเป็นเครื่องมือหรือมรรควิธีในการบริหารการปกครองท้องถิ่นให้บรรลุเป้าหมาย ที่กำหนดไว้

จากแนวคิดและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปหลักการปกครอง ท้องถิ่นได้ ดังนี้

1. การปกครองของชุมชนหนึ่ง ซึ่งชุมชนเหล่านี้อาจมีความแตกต่างกันในด้านความเจริญ จำนวนประชากรหรือขนาดของพื้นที่
2. หน่วยการปกครองท้องถิ่นจะต้องมีอำนาจอิสระ
3. หน่วยการปกครองท้องถิ่นมีสิทธิตามกฎหมาย
4. มีองค์กรที่จำเป็นในการบริหารและการปกครองตนเอง
5. ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่น

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นสามารถแบ่งพิจารณาได้ ดังนี้

1. ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในระบอบประชาธิปไตย ปัจจุบันวิถีของประชาชนถูกกระทบจากสิ่งต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรม ทำให้เกิดสภาพการต่างคนต่างอยู่ มุ่งหวังที่จะแก้ไขปัญหาตนเองให้อยู่รอดไปในแต่ละวัน ไม่มีความสนใจต่อสังคมรอบข้าง ทำให้ปัญหาตามมาหลายด้านที่นับวันจะเพิ่มมากขึ้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญกับการเข้าไปมีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างตรงกับความต้องการของทุกคนมากที่สุด เพื่อให้ได้แนวทางในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนวความคิด ทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

พิบูล สัจจามรรค (2548 : 5-6) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นกระบวนการของการดำเนินงาน เป็นการรวมพลังประชาชนกับองค์กรของรัฐหรือองค์กรเอกชน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยยึดหลักการว่าสมาชิกนั้นๆ จะต้องร่วมมือกันวางแผนและปฏิบัติงาน เพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหาของประชาชนในชุมชน นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนยังมีความหมายครอบคลุมถึง การมีส่วนร่วมของประชาชน ตั้งแต่เริ่มต้นของการวางแผน ไปจนถึงการลงมือปฏิบัติตามแผนและการประเมินผลนั้น หมายความว่า การวางโครงการใดก็ตาม จะต้องเริ่มต้นด้วยการปรึกษาหารือร่วมกันเพื่อวิเคราะห์หรือชี้วัด (Identify) ตัวปัญหาให้ได้ และประชาชนจะต้องมาร่วมกันจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและหาวิธีแก้ไขปัญหาที่เขามองเห็นว่าเป็นไปได้

ไปจนถึงการลงมือปฏิบัติและการประเมินผลหลังแล้วเสร็จ แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไขเพื่อชี้ชัดปัญหาและวางโครงการใหม่ เป็นวงจรเช่นนี้ไปเรื่อยๆ การที่ประชาชนจะทำได้ เขาต้องได้รับรู้หรือเข้าถึง โครงการและขั้นตอนของการดำเนินงานของรัฐในรูปของการสื่อสารหรือสัมพันธภาพสองทางกันอย่างเปิดเผย การมีส่วนร่วมมิใช่เป็นการให้ข้อมูลข่าวสารเพื่อประกอบการวางแผนหรือตัดสินใจจากเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้น

พระศรีเมือง ณ หนองคาย (2550 : 48) ได้ให้ความหมายและหลักสำคัญที่เกี่ยวกับนโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริมชักนำและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งส่วนบุคคล กลุ่มชุมชน สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัคร ให้เข้าร่วมมามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกัน

โดยสรุปแล้ว ความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนเริ่มตั้งแต่ระดับล่างของสังคม ซึ่งจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการที่รัฐทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องหนึ่งเรื่องใด และเปิดโอกาสให้ประชาชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมและเสนอความคิดเห็น ในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของท้องถิ่นเพื่อแก้ไขไปปัญหาและกำหนดความต้องการของแต่ละท้องถิ่นของตน ร่วมทั้งร่วมพัฒนาและตรวจสอบการพัฒนาท้องถิ่นของตนด้วย เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือกและการตัดสินใจต่างๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มแรก จนกระทั่งถึงการติดตามประเมินผลเพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้ เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

2. ลักษณะของการมีส่วนร่วม

ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น มีผู้กล่าวไว้หลายท่าน โดยจะนำมาพิจารณาประกอบการวิจัย ดังนี้

วรรณฯ ศรีเจริญ (2547 : 17) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การริเริ่มตัดสินใจ การดำเนินการตัดสินใจ และการตัดสินใจเพื่อปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหารและการประสานงานของความร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

และนอกจากนี้ยังได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมออกเป็น 5 แบบ คือ

1. เป็นสมาชิก
2. เป็นสมาชิกผู้เข้าร่วม
3. เป็นสมาชิกผู้บริจาคเงิน
4. เป็นกรรมการ
5. เป็นประธาน

พิบูล สัจจามรรค (2548 : 7-8) กล่าวถึง ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยึดเอาการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักนั้น ไม่ใช่ของใหม่ แต่เป็นยุทธศาสตร์ที่มีผู้ใช้กันมานาน โดยเฉพาะในงานพัฒนาชุมชน แต่ได้ถูกบังคับโดยกระแสความคิดทางการพัฒนาที่เกิดขึ้นใหม่ โดยเฉพาะกระแสความคิดที่มุ่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งละเลยฐานะการพัฒนาที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ประสบการณ์ที่ผ่านมาได้ช่วยให้มีการพลิกฟื้น นำเอาการมีส่วนร่วมของประชาชนมาเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญอีกครั้ง ซึ่งไพโรจน์ได้อ้างถึงองค์การสหประชาชาติว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีความหมายครอบคลุมถึงในเรื่องต่างๆ ดังนี้ คือ

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมช่วยเหลือในการปฏิบัติตามโครงการ
3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจตลอดกระบวนการพัฒนา

จริยา กลิ่นอุดม (2548 : 16) กล่าวถึงเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมว่า จะต้องประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ อย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม
2. ประชาชนสามารถมีส่วนร่วม
3. ประชาชนต้องเต็มที่จะมีส่วนร่วม

ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ดังนี้

1. ประชาชนต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วมกิจกรรมและร่วมให้เหมาะสมกับ

สถานการณ์

2. ประชาชนต้องไม่เสียเงินทอง ค่าใช้จ่ายในการมีส่วนร่วมมากเกินไป

ผลตอบแทนที่เขาประเมินจะได้รับ

3. ประชาชนต้องมีความสนใจที่จะสัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมนั้น

4. ประชาชนต้องสามารถสื่อสารรู้เรื่องกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย
5. ประชาชนต้องไม่รู้สึกกระทบกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือ

สถานการณ์ทางสังคมหากจะมีส่วนร่วม

กฤตภาส อิศราพานิช (2549 : 16 - 35) ได้ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมจะต้องเข้าร่วมในขั้นตอนต่างๆ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและเหตุที่เกิดขึ้น เช่น ชาวชนบทประสบปัญหาที่ย่อมรู้ปัญหา ของตนเอง ได้ดีที่สุด
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้น ผู้ที่เลือกแนวทางในการพัฒนา ควรเป็นประชาชนในชุมชนนั่นเอง ไม่ใช่บุคคลภายนอก เพื่อให้เหมาะสม สอดคล้องกับทรัพยากร และศักยภาพในการพัฒนาชุมชนนั้น
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในด้านแรงงาน การร่วมแรงในการประกอบกิจกรรมจะทำให้มีความผูกพันกันมากขึ้น และก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันในการเป็นเจ้าของกิจกรรมและผลงานที่ปรากฏ ซึ่งจะส่งผลให้ทุกคนได้ร่วมกันช่วยบำรุงรักษาให้ดำรงอยู่อย่างสมบูรณ์และมีประโยชน์ยืนยาว

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลเพื่อค้นคว้า เพื่อหาข้อดีและข้อบกพร่องอันเกิดจากการดำเนินกิจกรรม ซึ่งได้นำมาเป็นบทเรียนในการหาทางปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานต่อไปการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา คือ จะเป็นการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การวิเคราะห์หาสาเหตุและที่มาของปัญหา และเลือกวิธีการการวางแผนในการแก้ไขปัญหา การดำเนินการตามแผน สุดท้ายคือ การประเมินผลเพื่อวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและปัจจัยที่มีส่วนที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนา การมีส่วนร่วม เริ่มตั้งแต่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนจนถึงลงมือปฏิบัติตามแผนและการประเมิน ซึ่งจะต้องมีการปรึกษาหารือร่วมกัน เพื่อระบุปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ตลอดจนวิธีการปฏิบัติที่เห็นว่าเป็นไป การมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น หากเข้าใจถึงวิธีการวัดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและนำมาใช้เพื่อกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการให้อำนาจของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ แล้วการพัฒนาต่างๆ จะได้รับผลสำเร็จอย่างรวดเร็วขึ้น ได้จำแนกการวัดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาไว้หลายแบบ เช่น

การจำแนกประเภทการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนในการพัฒนา เป็นการวัดเชิงคุณภาพแบ่งเป็น 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการริเริ่มการพัฒนาเป็นขั้นตอนที่แสดงความคิดเห็นในการค้นปัญหาตลอดจนการร่วมตัดสินใจ กำหนดความต้องการของท้องถิ่นรวมทั้งมีส่วนร่วมในการจัดลำดับ ความสำคัญของความต้องการด้วย

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาเป็นขั้นตอนในการกำหนดนโยบาย และแหล่งทรัพยากรที่ใช้

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นตอน ในการสร้างประโยชน์ โดยการสนับสนุนทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์ และแรงงานเข้าร่วมบริหารงาน ประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอน ในการได้รับผลประโยชน์ที่พึงจะได้รับจากการพัฒนา หรือยอมรับผลกระทบอันอาจเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุหรือด้านจิตใจอันแสดงออกมาในรูปธรรมต่อสังคม หรือบุคคลก็ตาม

ขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนการเข้าร่วมประเมินผลว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจจะปรากฏในรูปของการประเมินย่อย (Formative Evaluation) อันนับเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าที่ทำเป็นระยะๆ หรือกระทำในรูป การประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินสรุปรวบยอด

จากการวิเคราะห์ ความหมาย แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นสามารถสรุปได้ดังนี้ คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น หมายถึง การที่ประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นทุกขั้นตอนของการบริหารงานท้องถิ่น คือ ตั้งแต่การเข้าไปมีส่วนร่วมเสนอ คัดเลือกเลือกวิธีการปฏิบัติงาน เข้าร่วมกระบวนการปฏิบัติงาน ร่วมรับผลประโยชน์จากการปฏิบัติงานตลอดจนเข้าร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานนั้นๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ โดยประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นผู้กำหนดความต้องการของท้องถิ่นของตนเอง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อและประเพณีวัฒนธรรม

1. ความหมายความเชื่อ

ดวงมณี เพชรสุวรรณรังษี (2551 : 11) ได้ให้ความหมายความเชื่อว่า หมายถึง สิ่งที่เป็นพื้นฐานให้เกิดการกระทำทั้งด้านดีและร้าย คนโบราณจึงสร้างความศรัทธาให้ลูกหลาน เช่น ความเชื่อเรื่องภูตผีว่า มีอิทธิฤทธิ์ที่จะบันดาลความสุขสวัสดิ์มาให้ และหากทำให้ผีโกรธก็จะนำความทุกข์ยากลำบากมาให้ด้วย เป็นต้น ความเชื่อจึงนับว่าเป็นพื้นฐานแห่งการนับถือ ก่อให้เกิดประ โยชน์หลายประการ คือ ความเชื่อทำให้เกิดความมั่นใจ ความเชื่อทำให้เกิดพลัง ความเชื่อทำให้เกิดความสร้างสรรค์ ความเชื่อทำให้เกิดความสามัคคี ความเชื่อทำให้เกิด ุรูปธรรม ความเชื่อเป็นพื้นฐานทำให้เกิดปัญญา

ความเชื่อ เป็นความคิด ความเข้าใจที่มีอิทธิพล โดยตรงต่อการแสดง พฤติกรรมของบุคคล เมื่อบุคคลมีความเชื่ออย่างใด ความเชื่อนั้นจะเป็นตัวกำหนดให้บุคคล ปฏิบัติตามสิ่งที่ตนเชื่อ ทั้งๆ ที่บางครั้งความเชื่อนั้นอาจ ไม่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงก็ ตาม การที่บุคคลมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันออกไปนั้น ก็เนื่องจากความคิด ประสบการณ์และ ความเชื่อของแต่ละบุคคล ซึ่งมีอำนาจในการควบคุมตนเองให้ปฏิบัติในลักษณะต่างๆ กัน ออกไป

พระมหาบุญเรือง อายุวัฒนมงคล (2550 : 31) ได้อธิบายเรื่องความเชื่อว่ามีพื้นฐานมาจากพิธีกรรม สิ่งที่ทำสืบทอดกันมาซึ่งเรียกว่า myth นั้นมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการประกอบพิธีกรรมซึ่งเรียกว่า Ritual นักมานุษยวิทยาสังเกตเห็นว่า การประกอบพิธีกรรมคือการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของคนรุ่นก่อนให้แก่เพื่อนมนุษย์และคนรุ่นต่อมา สมัยที่มนุษย์ยังมีภาษาจำกัด ก็มีวิธีถ่ายทอดความรู้ให้แก่กัน โดยการแสดงท่าทางดังเช่นสัตว์ สัตว์อื่นๆ ใช้กันอยู่ปรากฏเป็นพิธีกรรมง่ายๆ สังเกตได้จากฝูงผึ้ง นักวิทยาศาสตร์ฝ่าย พฤติกรรมของสัตว์ อันเนื่องมาจากสัญชาตญาณเรียกว่า Ethologist มี Karl Von Frisch ได้ ทำการศึกษาพฤติกรรมของผึ้งโดยละเอียดตั้งแต่เมื่อ 40 ปี มาแล้ว ได้สังเกตการเคลื่อนไหวอันมีความหมายของผึ้งงาน ซึ่งแสดงออกเป็นสัญญาณให้ผึ้งผึ้งรู้แหล่งเก็บน้ำหวานจากเกสรดอกไม้ ซึ่งมันได้ไปค้นพบ นั้นเรียกว่า พิธีกรรมง่ายๆ ของสัตว์ ครั้นเมื่อมนุษย์ใช้ภาษามากขึ้น มีคำพูดมากขึ้นก็บอกเล่าด้วยวาจาต่อๆ กันมาเป็นทอดๆ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความเชื่อนั่นเอง

สมัชชา เจียรนัย (2551 : 11) ได้สรุปความเชื่อในสังคม ไทยว่า เป็นสังคมที่มีฐาน ความเชื่อที่รับอิทธิพลมาจากศาสนาพุทธ พราหมณ์ และความเชื่อในภูตผี วิญญาณ ดังนี้

1. ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา คนส่วนใหญ่ในอดีตจะนับถือยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญ ให้ทาน การบวช เป็นต้น เมื่อทำแล้วเกิดความสุขสบาย มีความสุข จากการที่ได้ทำบุญไปแล้ว และยังเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวต่อไปอีก ทำให้เป็นคนดี มีจิตใจอ่อนโยน มีเมตตา กรุณาต่อผู้ด้อยโอกาส ส่วนในปัจจุบัน ก็เช่นเดียวกันกับอดีต มีการศึกษาพระธรรมวินัยอย่างลึกซึ้งมากขึ้น ศึกษาหลักธรรมและฝึกปฏิบัติ

2. เชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม ซึ่งเป็นแนวทางให้คนในสังคมไทยในอดีตเกิดความกลัว ละอายต่อการทำบาป ทำความชั่ว กล่าวว่ายตายไปจะตกนรก ทำให้เกิดการแสวงบุญหรือการทำความดีนั่นเอง เพื่อที่จะไปเกิดบนสวรรค์ในชาติหน้า

3. เชื่อในเรื่องวิญญาณ คนไทยมีความเชื่อว่าเป็นอำนาจลึกลับ จะสามารถบันดาลให้สิ่งที่ดีและสิ่งที่ไม่ดีได้ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เกิดพิธีกรรมต่างๆ ขึ้นมากมาย เพื่อขอให้ตนเองประสบแต่สิ่งที่ดีเป็นมงคลแก่ชีวิต การงาน และครอบครัว และป้องกันเหตุร้ายที่ตามมา อีกทั้งยังมีความเชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะช่วยคุ้มครองตนเองได้ โดยเฉพาะวิญญาณของปู่ ย่า ตา ยาย พ่อแม่ หรือวิญญาณของคนที่เรารัก จากความเชื่อในสิ่งเหล่านี้ อาจจะทำให้ผู้นำของสังคมได้ศึกษาและเอามาเป็นกลยุทธ์ในการบริหารหรือการปกครองเพื่อความสงบสุข และเป็นระเบียบของสังคม เป็นการสร้างความศรัทธาให้กับตนเองได้เป็นอย่างดี ซึ่งฐานความมั่นคงในการบริหาร หรือการปกครองสมาชิกของสังคม เช่น บุชา ศิพฟ้า พิธีลงช่วง ทางภาคอีสาน การตั้งหอคำหอคูณ ของบรรพบุรุษที่เป็นเป็นเจ้าของเมือง ตลอดทั้งผีบ้าน ผีเรือน เพราะจะเชื่อว่า บริเวณทุกแห่งย่อมมีเจ้าของ ก่อนที่คนเราจะจับจองเป็นเจ้าของ ด้วยเหตุนี้จึงมีการปฏิบัติที่ว่า ไปมา ลาไหว้ เจ้าของที่ด้วย เพื่อความร่มเย็นเป็นสุข

พูนพิศมัย ดิศกุล, หม่อมเจ้า (2543 : 17) ทรงอธิบายเรื่องความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อเกิดจากสิ่งที่มีอำนาจ เหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศ เป็นต้น เมื่อมีภัยพิบัติเกิดขึ้น มนุษย์ก็จะวิงวอนขอความช่วยเหลือสิ่งที่มีพลังอำนาจเหนือมนุษย์ ที่มนุษย์ เข้าใจว่าสามารถจะช่วยเหลือตนเองได้และเมื่อภัยพิบัติ ผ่านพ้น ไปแล้ว มนุษย์ก็แสดงความรู้คุณต่อสิ่งนั้นๆ ด้วยการสักการบูชา เพราะมีความเชื่อว่าจะทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนตามคติความรู้และความเชื่อในกาลนั้นๆ เป็นยุคๆ มา

ฉัตรทิพย์ ม โนชมพู่ (2549 : 12) ได้กล่าวถึงลักษณะความเชื่อ ว่า เกิดขึ้นได้ทั้งภายในและภายนอก โดยอาศัยทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมว่า ถ้ามีเหตุการณ์เกิดขึ้นเป็นไปตามที่บุคคลคาดหวังไว้ จะทำให้ความคาดหวังเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ความคาดหวังที่เกิดขึ้นจะขยายไป

ครอบคลุมพฤติกรรมหรือเหตุการณ์อื่นๆ นกลายเป็นบุคลิกภาพที่สำคัญในตัวบุคคลนั้น ซึ่งก่อให้เกิดความเชื่ออำนาจภายใน ภายนอก ถ้าประสบการณ์ของบุคคลได้รับการเสริมแรง บ่อยๆ เมื่อแสดงพฤติกรรมเดิม จะทำให้บุคคลนั้นเชื่อว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นผลจากความสามารถ ของตนเอง ความเชื่อ เช่นนี้เรียกว่า ความเชื่ออำนาจภายในคน หากพฤติกรรมไม่ได้รับแรงเสริม จะทำให้บุคคลรับรู้ ว่า สิ่งที่ได้รับนั้น ไม่ได้เป็นผลจากการกระทำของตนเอง แต่เป็นเพราะ โชคชะตา ผีสาง เทวดา ความบังเอิญ หรือสิ่งแวดล้อมบันดาลให้เป็นความเชื่อเช่นนี้เป็นความ เชื่ออำนาจภายนอกคน

ความเชื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดการกระทำสิ่งต่างๆ ทั้งด้านดี ด้านร้าย คนโบราณ จึงสร้างศรัทธาให้เกิดแก่ลูกหลานให้สักการะและนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือศาสนาและสิ่งที่มี อำนาจเหนือมนุษย์ เช่น พระภูมิเจ้าที่ ผีปู่ตา เจ้าเข้าทรง เทพเจ้า เป็นต้น ความเชื่อทางศาสนายัง เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของวัฒนธรรมของแต่ละสังคม เพราะเป็นตัวกำหนดขนบธรรมเนียม ประเพณีบางอย่าง รวมทั้งเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของสมาชิกของสังคมด้วย ทั้งนี้เพราะความ เชื่อทางศาสนามักจะระบุถึงความดีและความชั่ว ซึ่งทำให้ศาสนามีลักษณะที่เป็นศีลธรรมและมี บทบาทต่อการกำหนดพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมได้ ซึ่งประเภทของความเชื่อแบ่งออก เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

ความเชื่อทั่วๆ ไป หรือความเชื่อธรรมดาที่คนส่วนใหญ่จะมีอยู่สามารถแบ่งย่อย ออกไปได้ 10 ประเภท ดังนี้

1. ความเชื่อปรากฏการณ์ธรรมชาติ ได้จากการที่มนุษย์ในสมัยโบราณต้อง อาศัยธรรมชาติเป็นอยู่ เมื่อฝนตก ฟ้าร้องก็กลัว หรือเกิดฟ้าผ่าจนได้รับอันตรายก็เข้าใจว่า ธรรมชาติ ลงโทษ หรือเมื่อเกิดน้ำท่วมใหญ่หรือฝนแล้ง ก็ว่าพระเจ้าลงโทษ จึงหาวิธีกราบไหว้ อ้อนวอนมิให้ท่านลงโทษ เป็นต้น

2. ความเชื่อเกี่ยวกับขยากกลางบ้าน ความเชื่อข้อนี้เกิดเมื่อมนุษย์เจ็บป่วย ไม่สามารถ ประกอบยา จะหายที่เป็นสมุนไพรมารักษา หายบ้างไม่หายบ้าง เพราะยา ออกฤทธิ์ช้า เช่น คนเป็นปากนกกระจอก ก็เอาเปลือกเคมาเคี้ยว เป็นตาแดงให้เคี้ยวกระเทียม ป่า เป็นต้น

3. ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม นิมิต ผีน การประกอบพิธีต่างๆ ถือว่าเป็นสิ่ง สำคัญ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตัวเอง ต่อไปภายหน้า เช่น ขึ้นบ้านใหม่ที่หาฤกษ์ยาม จะเดินทาง ไกล ไปค้าขาย ก็หาฤกษ์ยาม ออกเดินทางไปทิศใดจึงจะดี ส่วนความฝันเหมือนนิมิตนั้น เชื่อว่าส่วน ของความจริง ทำให้บางคนถือมาเอาเป็นภาระ ในการกระทำต่างๆ ถ้าฝันดีก็หวังว่าจะ โชคดีมี สุขหากฝันร้ายก็จะหาวิธีปิดเป่า โดยแก้ฝันตามแม่น้ำข้างทางที่แพร่งข้าง

4. ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของคนและสัตว์มนุษย์ได้คลุกคลีอยู่ด้วยกัน เป็นเวลานานย่อมจะนำเอาลักษณะที่ดีของกันและกันมาพิจารณา แล้วสรุปเอาว่าน่าจะเป็นอย่างนี้น่าจะเป็นอย่างนั้นแล้ว บอกเล่าสืบต่อกันมา เช่น บอกว่าคนที่หน้ากรือ คอสั้น ผมหยิกห้ามคบ หรือหญิงที่เดินกางแขนเหมือนชาย เป็นสตรีต้องโทษ ห้ามแต่งงานด้วย กรณีเกี่ยวกับสัตว์ เช่น ควายที่จะนำมาใช้งาน ต้องดูขวัญว่าที่ตัวมีขวัญ ถ้ามีไม่ครบตามลักษณะที่กำหนดถือว่าไม่ดี เป็นต้น

5. ความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนา แต่ละศาสนาสอนให้เชื่อด้วยวิธีต่างๆ กัน แต่จุดหมาย ปลายทาง คือ ความสุขในชีวิตเช่นเดียวกัน เช่น ศาสนาคริสต์ สอนให้รักเพื่อนมนุษย์ผู้กระทำความผิด มีการสารภาพบาปต่อพระเจ้าจะหมดบาปได้ ศาสนาพุทธสอนให้เชื่อในการกระทำและผลของการกระทำ เป็นต้น

6. ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากินและอาชีพ มนุษย์ต้องประกอบอาชีพเพื่อความอยู่รอด การเพราะปลูกต่างๆ จะได้ผลดีจึงมีทั้งข้อห้ามและข้อปฏิบัติ เช่น ห้ามยืมเวลาปลูกข้าวโพด จะทำให้ข้าวโพดมีเมล็ดห่าง เวลาต้นไม้มีดอกข้อห้ามซึ่งจะทำให้ผลเน่า

7. ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี แต่ละภูมิภาคมีประเพณีและความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น และมีการประกอบพิธีตามความเชื่อในประเพณีอยู่ด้วย เช่น ประเพณีชิงเปรตในภาคใต้ ประเพณี ทำบุญคูณลาน ในภาคอีสาน ประเพณีสงกรานต์ในภาคเหนือ เป็นต้น

8. ความเชื่อเรื่องเคล็ดและแก้เคล็ด มนุษย์มีความเชื่อว่าสิ่งที่ไม่ดีจะกลายเป็นดีได้หากเคล็ดแล้ว เช่น เชื่อว่าอายุเท่านั้นเท่านั้นจะถึงขาด ก็ทำพิธีสืบชะตาอายุ เป็นต้น

9. ความเชื่อเกี่ยวกับบรค สวรรค์ ชาติ ภพ เป็นความเชื่อของมนุษย์ที่มีมานานแล้วว่าถ้าทำไม่ดีจะตกนรกถูกขมบาลทรมาน ถ้าทำดีจะมีสุขขึ้นสวรรค์ เชื่อว่าตายแล้วไปเกิดในชาติหน้าต่อไป

10. ความเชื่อเกี่ยวกับเลขดี เลขร้าย เลขดี วันดี วันร้าย ตัวเลขนับว่าเป็นสิ่งที่เชื่อว่าจะ ให้คุณให้โทษแก่นมนุษย์ เช่น ชาวตะวันตก เชื่อว่าเลข 13 เป็นตัวเลขอัปโชค ก็จะหลีกเลี่ยงการกระทำเกี่ยวกับเลขนี้ คนไทยเชื่อว่าเลข 9 ดี ทำอะไรก้าวหน้าก็จะประกอบพิธีในวันที่เป็นเลขเก้า

ความเชื่อที่แฝงไว้ด้วยความกลัว หรือความเชื่อทางไสยศาสตร์เป็นความเชื่อที่ฟังทางดีที่ให้คุณและทางร้ายที่ให้โทษความเชื่อที่แฝงไว้ด้วยความกลัวแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เป็นการใช้พลังหรืออำนาจเหนือธรรมชาติมาให้เกิดผล มี มีการใช้ คาถาอาคมเสกเป่า เช่น การทำเสน่ห์ยาแฝดทำให้คนรัก คาถาปิดไส้ทำให้คู่อธิถึงกับความตาย หรือคาถากำกับผีไม่ให้มารบกวนทำอันตรายแก่คน

2. ความเชื่อเรื่อง โชคลาง จะมีอยู่เสมอแล้วที่กักเอาไว้ว่าเป็นความจริง เช่น ตาเขมนข้างซ้ายจะ โชคดี ตาเขมนข้างขวาจะ โชคร้าย ขณะออกเดินทางมีสัตว์ตกมาตาย ต่อหน้าจะเคราะห์ร้าย ให้ระวังการเดินทาง ฯลฯ

3. ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยจะมีอำนาจลึกลับมากจะทำให้เป็นไปต่างๆ นานา เช่น เชื่อการเข้าทรง การแก้บน การเคารพกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้กำลังใจเข้มแข็ง สามารถ เผชิญและต่อสู้กับปัญหาหรืออันตรายที่จะมาถึงได้หรือถ้าไม่สบายก็สามารถจะหายได้โดยไม่ต้องกินยา

ความเชื่อมีประโยชน์ต่อบุคคลอย่างมาก เพราะเมื่อความเชื่อถูกปลูกฝังให้ลึกกลงไปในสำนึกของแต่ละคน จนไม่สามารถถอดถอนได้ บุคคลนั้นจะทำสิ่งที่ตนต้องการมากกว่าเดิมและยากที่จะถอดถอนออกจากความรู้สึกนั้นได้ ซึ่งทำให้เกิดสิ่งเหล่านี้ คือ

1. ความเชื่อทำให้เกิดความมั่นใจ เช่น กรณีการเจ็บป่วย บางคนหาสาเหตุไม่ได้เพราะจิต ใต้สำนึกยังอยู่กับสิ่งหนึ่งตลอดเวลา เมื่อได้บนบานศาลกล่าวแล้ว ทำให้กำลังใจเข้มแข็งหายจาก อาการไม่สบายต่างๆ ได้โดยไม่ต้องรับการรักษา

2. ความเชื่อทำให้เกิดพลัง เป็นพลังอำนาจที่เกิดขึ้นภายใน เช่นการที่เชื่อว่า รศน์น้ำมันจะสามารถป้องกันอันตรายต่างๆ ตลอดจนสามารถปิดเป่าภัยพิบัติต่างๆ ได้ จึงทำให้ผู้ที่เชื่อเช่นนี้ไปหาหมอหรือพระรศน์น้ำมันเพื่อให้แคล้วคลาดศัตรู หรือให้ปลอดภัย เช่นทหารที่จะไปออกศึกสงคราม จะได้รับการประพรมน้ำพระพุทธรศน์เพื่อช่วยเสริมให้พลังใจฮึกเหิมกล้าที่จะต่อสู้กับศัตรูได้

3. ความเชื่อทำให้เกิดฤทธิ์ทางใจ เกิดความสุขสบายใจในสิ่งที่ได้ปฏิบัติ ตามที่ได้เชื่อถือ เช่น การทำบุญเลี้ยงพระขึ้นบ้านใหม่จะก่อให้เกิดสิริมงคลแก่ผู้อยู่อาศัย หากได้ปฏิบัติแล้วความสุขทางใจจะเกิดขึ้นแก่ครอบครัวด้วย

4. ความเชื่อทำให้นับถือศาสนาได้อย่างมั่นคง หลักการของศาสนาแต่ละศาสนามีพิธีกรรมไว้สำหรับให้ศาสนิกชนได้ประกอบ เช่น การกราบไหว้ การสวดอ้อนวอน เพื่อให้เกิดความ มั่นใจไม่คลอนแคลนในศาสนาที่ตนนับถือ

5. ความเชื่อทำให้เกิดรูปธรรม เช่น เชื่อว่ายักษ์มีจริง มีรูปร่างใหญ่ น่าเกลียดน่ากลัวถือ ตะบองแยกเขี้ยว พวกที่เชื่อก็จะวาดภาพหรือเป็นรูปยักษ์ตามที่เชื่อถือให้เห็นตามวัดสำคัญๆ ซึ่งกล่าวถึงองค์ประกอบของความเชื่อไว้

ตั้งคณมนุชย์ทุกแห่งล้วนแต่มีระบบความเชื่อด้วยตามธรรมชาติของมนุษย์ที่รู้จักคิด รู้จักตั้งคำถามต่อเหตุการณ์ต่างๆ และความพยายามในการหาคำตอบเพื่ออธิบายและจาก

ความสงสัยเกี่ยวกับเรื่องการเกิดการตาย ทำให้เกิดความเชื่อในเรื่องของวิญญาณและความเชื่อเรื่องวิญญาณได้ถูกต้องยิ่งมากขึ้น จากการศึกษาที่มีกรณีศึกษา ความเชื่อในเรื่องของจิตวิญญาณว่ามีอำนาจนี้เองทำให้มนุษย์มีการเช่นสรวงบูชาและประเพณีปฏิบัติตามกฎครรลองของสังคมทำให้เกิดการยอมรับนับถือในเรื่องผี และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คือ เทพเจ้า พระต่างๆ และความเชื่อนั้นมีการเปลี่ยนแปลงผสมผสาน ตามสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไปของสังคม เช่น การเริ่มวิวัฒนาการผสมผสาน ระหว่างผี พุทธ พราหมณ์ ความเชื่อทำหน้าที่ในการให้คำอธิบายคำถามเกี่ยวกับตนเอง สังคมและจักรวาลของ มนุษย์ช่วยสนับสนุนสถาบันพื้นฐานของสังคม เช่น ครอบครัว เมือง เศรษฐกิจ ช่วยให้เกิดพลังใจในภาพวิกฤตการณ์ต่างๆ ทั้งระดับปัจเจกชนและสังคมและหล่อหลอมผืนดินส่วนต่าง ของสังคมให้ เป็นเอกภาพ

จากเหตุที่มนุษย์เป็นผู้สร้างระบบความเชื่อเพื่อประโยชน์ของตนนั้น ความเชื่อได้มีการสืบทอดต่อกันเรื่อยมาและมีการเปลี่ยนแปลงไปตามขั้นตอนและสภาพเศรษฐกิจการเมืองและเทคโนโลยี เช่น แผนการเกี่ยวกับระบบความเชื่อในลักษณะที่เป็นประสบการณ์สากลของสังคมนี้ โดยสรุป องค์ประกอบเกี่ยวกับความเชื่อนั้นประกอบด้วย แนวคิด พิธีกรรม และผู้ประกอบพิธีกรรม เช่นความเชื่อเกี่ยวกับผีนั้น จะมีพิธีกรรมและการติดต่อกับผีโดยผ่านผู้ประกอบพิธีกรรม คือ คนทรง

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า ความเชื่อ หมายถึง กิจกรรมหรือพฤติกรรม ทางจิตใจที่ค่อนข้างสลับซับซ้อน แยกออกเป็น 3 ข้อย่อย คือ ความเชื่อประเภทประสานศรัทธา เป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยอารมณ์ เช่น ความรัก หรือความกลัว ความเชื่อประเภทศรัทธา หมายถึง การยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่ามีอยู่หรือเป็นอยู่โดยมีหลักฐานพยานสนับสนุนอยู่บ้าง เนื่องจากมีเหตุผลมากขึ้นอารมณ์ย่อมลดลง ความเชื่อประเภทความรู้ หมายถึง การยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่ามีอยู่จริง เพราะได้เข้าสัมผัสกับสิ่งนั้น โดยตรง ได้มีประสบการณ์โดยตรง และมีพยานหลักฐานพร้อมข้อมูล

2. ความหมายประเพณี

เอนก อาวุธชัย (2551 : 10) ได้กล่าวสรุปความหมายของประเพณีว่า หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของกลุ่มชนในแหล่งใดแหล่งหนึ่ง ยึดถือสืบทอดกันมาจนเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ เป็นเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับความคิด ศีลธรรม จารีต ความเชื่อและระเบียบแบบแผน เป็นต้น อันเป็นสิ่งที่คนในสังคมเห็นว่าถูกต้อง และเหมาะสมสำหรับสังคมนั้นๆ ประเพณีแต่ละสังคมอาจแตกต่างกันไป และอาจปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพสังคมวัฒนธรรมในกาลสมัยนั้นๆ

3. ประเภทของประเพณี

ประเพณีอาจจำแนกเป็นประเภทต่างๆ ได้หลายประเภท แล้วแต่เกณฑ์ที่ใช้ในการจำแนก นักวิชาการ ได้จำแนกประเภทของประเพณีออกเป็นหลายลักษณะ ดังนี้

1. ประเพณีส่วนชุมชน เช่น ประเพณีท้องถิ่น ประเพณีของชาติ ประเพณีเนื่องจากศาสนา
2. ประเพณีส่วนบุคคล เช่น ประเพณีการเกิด ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการปลูกบ้านปลูกเรือน ประเพณีการบวช ประเพณีการตาย เป็นต้น

ประเภทของประเพณีตามความสำคัญของการยอมรับในสังคม ซึ่งแบ่งออกได้ 3 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1. จารีตประเพณี เป็นประเพณีที่สังคมถือว่าถ้าใครในสังคมฝ่าฝืนหรือจงใจไม่ทำตามถือว่าเป็นความผิด ความชั่ว จารีตประเพณีจึงเสมือนข้อบังคับทางจรรยาหรือศีลธรรมของสังคม และจารีตประเพณีใด ถ้ามีคำสั่งของรัฐ โดยมีระเบียบแบบแผน และข้อบังคับให้กระทำหรือไม่ให้กระทำและบางทีมีการลงโทษด้วย ข้อบังคับทางศีลธรรมจรรยาจะหมดสภาพไป กลายเป็นกฎหมายแทน เช่น ตามจารีตประเพณีกำหนดให้พ่อแม่มีหน้าที่เลี้ยงดูลูก หากพ่อแม่คนใดละเลยก็จะเป็นคนชั่วและมีความผิด

2. ขนบประเพณี เป็นประเพณีที่สังคมกำหนดขึ้นเพื่อให้เป็นระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติ ทั้งที่เป็นระเบียบโดยตรงหรือโดยปริยายก็ตาม คือวางเป็นระเบียบ พิธีการไว้ชัดเจนหรือโดยการเรียนรู้เองว่า ควรจะประพฤติปฏิบัติอย่างไร ประเพณีการเกิด การบวชนาถ การแต่งงาน การตาย ซึ่งนับเป็นประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิต ประเพณีเกี่ยวกับเทศกาลตรุษสารท การทำบุญเลี้ยงพระ การขึ้นบ้านใหม่ เป็นระเบียบแบบแผนที่ประพฤติปฏิบัติสืบๆ กันมาล้วนเป็นขนบประเพณีทั้งสิ้น

3. ธรรมเนียมประเพณี เป็นประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมเนียมปฏิบัติ ไม่มีผิดหรือถูกเหมือนจารีต ไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนขนบประเพณี ผู้ใดทำผิดหรือฝ่าฝืนก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอะไร นอกจากจะเห็นว่าขาดการศึกษาและไม่มีสมบัติผู้ดี ธรรมเนียมประเพณีเรื่องเกี่ยวกับกิจกรรมารยาท เกี่ยวกับอิริยาบถต่างๆ เช่น การยืน การนั่ง การนอน การพูดจา การแต่งตัว ฯลฯ ล้วนเป็นสิ่งที่ได้รับการสั่งสอนการอบรมสืบต่อกันมา หรือเห็นผู้ใหญ่ประพฤติปฏิบัติ ก็เอามาเป็นแบบอย่าง

สมัชชา เจียรนัย (2551 : 20) ได้กล่าวถึงประเพณี พิธีกรรมว่า หมายถึง ความเชื่อ ความคิด การกระทำ ค่านิยม ทัศนคติ ศีลธรรม จารีต ระเบียบแบบแผนและวิธีการกระทำหรือ

การประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่างๆ ซึ่งถือและปฏิบัติสืบทอดกันมา จนกลายเป็นแบบอย่างของความคิด ความเชื่อ และการกระทำนั้นๆ บางประเพณียังมีอิทธิพลอยู่จนถึงปัจจุบัน บางประเพณีมีการเปลี่ยนแปลง

ประเพณีพิธีกรรมมีความสำคัญกับความเชื่อ เพราะพิธีกรรมจะต้องมีความเชื่อเป็นพื้นฐานของการกระทำ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อต่อสิ่งใดๆ พิธีกรรมในประเทศไทย มี 2 ประเภท คือ พิธีกรรมส่วนรวม มีแบบแผนการกระทำคล้ายกันทั่วประเทศ และพิธีกรรมเฉพาะถิ่น ซึ่งมีแบบแผนการกระทำเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นใดถิ่นหนึ่ง ทั้งผู้ประกอบพิธี อุปกรณ์ในพิธี วิธีการดำเนินการและร่วมพิธี

เยวภา เจริญรัตน์ (2549 : 23) กล่าวสรุปเรื่องประเพณีพิธีกรรมของสังคม สรุปได้ว่า เมื่อเกิดประเพณีของสังคมขึ้นแล้ว จะอยู่ได้นานหรือไม่ได้นานนั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่ว่า ประเพณีนั้นจะสนองตอบความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์หรือไม่ และสามารถปรับตัวเข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงของสังคมมากน้อยเพียงใด ตามปกติประเพณีจะหายไปจากสังคมยาก เพราะถ้าไม่มีเหตุจำเป็นที่จะเลิกหรือเปลี่ยนแปลงก็จะไม่สูญหายเด็ดขาด ยกเว้นประเพณีใดที่ล้าหลัง ถ่วงความเจริญหรือเป็นประเพณีที่เสียหายแก่ส่วนรวม ประเพณีนั้นก็จะเลิกและหมดไปเองซึ่งคนในสังคมจะต้องเห็นด้วย

วิมล จิโรจน์พันธุ์ (2548 : 83 - 84) ได้อธิบายถึงความสำคัญของประเพณีและพิธีกรรมไว้ว่าประเพณีและพิธีกรรมเป็นสมบัติของสังคมที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตและสังคม โดยตลอด ประเพณีและพิธีกรรมจึงมีบทบาทต่อมนุษย์หลายประการ เช่น

1. เป็นสัญลักษณ์ชี้้นำให้เข้าใจสาระของชีวิต ประเพณีและพิธีกรรมแต่ละอย่างย่อมมีแนวคิดหรือแบบแผนการปฏิบัติที่แฝงอยู่ในพิธีกรรม โดยเฉพาะประเพณีและพิธีกรรมส่วนบุคคลจะแฝงแนวคิดที่เป็นสัญลักษณ์เกี่ยวกับสภาพของบุคคลในแต่ละช่วงอย่างน่าสนใจ เช่น พิธีทำขวัญเดือนเป็นสัญลักษณ์แสดงให้เห็นว่า เด็กพ้นอันตรายจากโรคภัยไข้เจ็บอย่างแน่นอน จึงได้จัดพิธีทำขวัญและตั้งชื่อเด็ก

2. เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ คนเราเมื่อประสบปัญหา อุปสรรคต่างๆ จะเกิดความเครียดและความกังวล สภาพจิตใจที่ไม่มั่นคงเช่นนี้ โดยมากจะมีผลต่อร่างกาย บั่นทอนสุขภาพที่อาจทำให้เกิดความเจ็บป่วยทางกายหรือทางจิตประสาทได้ การทำพิธีกรรมหรือพิธีเป็นการแก้ไขเรื่องร้ายให้กลายเป็นดี ทำให้จิตใจสบายขึ้น รู้สึกผ่อนคลายและสร้างความมั่นคงเข้มแข็งขึ้น เช่น การทำขวัญ 3 วัน ทำให้พ่อแม่สบายใจว่าเด็กอยู่ในความปลอดภัยแล้ว

3. เป็นความผูกพันความเป็นพวกเดียวกัน การประพฤติปฏิบัติ การกระทำ กิจกรรมร่วมกัน เป็นแบบแผนเดียวกัน เป็นสิ่งที่ผูกพันให้คน ในกลุ่มหรือสังคมมีความผูกพัน ใกล้ชิดกัน และรู้สึกว่าเป็นพวกพ้องเดียว

4. เป็นสิ่งที่ควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ได้อย่างเรียบร้อยและปกติ มีสันติสุข ใค้ันั้น สังคมนั้นๆ ต้องมีข้อตกลง มีระเบียบแบบแผน ที่ทุกคนยอมรับและประพฤติตาม

5. เป็นเครื่องมือผสมผสานความเชื่อต่างๆ เข้าด้วยกัน จากอดีตที่ผ่านมา จนถึงปัจจุบันชนชาติไทยมีวัฒนธรรมที่ได้วิวัฒนาการต่อเนื่องกันมาตลอด ในแง่ของความเชื่อ ก็เช่นเดียวกัน แต่เดิมคนไทยมีความเชื่อเรื่องผีสาร และวิญญาณต่างๆ และเมื่อมีลัทธิพราหมณ์ แพร่ขยายเข้ามาพร้อมกับความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนาที่รับมาใหม่ ความเชื่อเหล่านี้ถูก ผสมผสานกลมกลืนด้วยประเพณีและพิธีกรรม จะเห็นได้จากพิธี โคนจุก เป็นพิธีที่สะท้อนให้ เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับ ขวัญ มีพราหมณ์เป็นเจ้าของพิธี รวมทั้งมีการทำบุญเลี้ยงพระ เจริญ พระพุทธรูป พิธี โคนจุก จึงเป็นตัวอย่างประเพณีที่รวมพิธีกรรมอันเนื่องมาจากความเชื่อหลาย ประการ และผสมผสาน ได้อย่างเหมาะสมกับชีวิตคนไทย

พินิจพิจารณาคถา (2550 : 72 - 76) ได้ยกตัวอย่างและอธิบายประเพณีท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไว้ดังนี้

1. ประเพณีผูกเสี่ยว คือ พิธีบายศรีสู่ขวัญ เป็นประเพณีและวัฒนธรรมอันดี งามของชาวอีสาน คำว่า ผูกเสี่ยว หมายถึง ผูกมิตรภาพ เป็นการต้อนรับอากันตุกะผู้มาเยือน ซึ่งในภาคอีสานนั้นเมื่อมีการจัดงานอะไรก็ตาม มักจะมีพิธีบายศรีสู่ขวัญหรือพิธีผูกเสี่ยวควบคู่ กันไปด้วย เป็นการรับขวัญของผู้มาเยือน

2. ประเพณีกินดอง หมายถึง ประเพณีแต่งงาน ภาษาพื้นบ้านอีสานเรียกกัน ว่า กินดองมีความหมายว่า จะต้องเป็นวงศาคนญาติต่อไปในกาลข้างหน้า หรือเรียกกันง่ายๆ อีกอย่างหนึ่งว่า พิธี เอาผัวเอาเมีย เป็นวัฒนธรรมของคนรุ่นเก่า เริ่มตั้งแต่การสู่ขอ การหมั้น และการแต่งงาน

3. ประเพณีฮิตสิบสองกองสิบสี่ คำว่า ฮิตสิบสอง หมายถึงงานประเพณีสิบ สองเดือน เช่น งานบุญเดือนอ้าย คือ บุญเข้ากรรม เดือนยี่ คือบุญคุณลาน เดือนสาม คือบุญข้าวจี เดือนสี่ คือ บุญพระเวส เดือนห้า คือบุญสงกรานต์ เดือนหก คือ งานบุญบั้งไฟ เป็นต้น ส่วน กองสิบสี่ หมายถึง หลักทำนองคลองธรรมที่คนในสังคมพึงปฏิบัติต่อกันมาเพื่อให้อยู่ร่วมกัน ได้อย่างสงบสุข งานประเพณีเทศกาลต่างๆ ตามฮิตสิบสองนี้เป็นงานบุญที่ถือปฏิบัติกันทั่วไป

ในภาคอีสาน แต่ละท้องถิ่นอาจมีรายละเอียดปลีกย่อยหรือพิธีกรรมเฉพาะถิ่นแตกต่างกันออกไป

4. ประเพณีไหลเรือไฟ หรือ ไหลเฮือไฟ ในภาคอีสาน เป็นประเพณีลอยกระทงตามแบบอีสานจะจัดในเทศกาลออกพรรษาของชาวจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะจังหวัดที่ติดริมน้ำโขง โดยจะจัดขึ้นในวันเพ็ญ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เพื่อเป็นการบูชาพระพุทธเจ้าในวันที่เสด็จลงมาจากเทวโลก

5. ประเพณีบุญผะเหวด หรือ งานบุญมหาชาติ เป็นงานบุญที่สำคัญสำหรับชาวพุทธทั่วประเทศ ทั้งในภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ จะจัดขึ้นในประมาณเดือน 11 – 12

6. ประเพณีผีตาโขน จัดเป็นส่วนหนึ่งในงานบุญประเพณีใหญ่ หรือเรียกว่างานบุญหลวง ซึ่งตรงกับ เดือน 7 มีขึ้นที่ อำเภอคำชะอี จังหวัดเลย

7. งานประเพณีบุญบั้งไฟ เป็นประเพณีประจำของชาวภาคอีสาน ที่สืบเนื่องมาจากพิธีกรรมขอฝนของพญาแถนหรือเทวดา โดยจัดพิธีจุดบั้งไฟเพื่อให้ฝนตกตามฤดูกาลเพาะปลูก

ศิริลักษณ์ สายเชื้อ (2552 : 19) ได้กล่าวถึงความสำคัญของประเพณีในด้านต่างๆ สรุปได้ ดังนี้

1. ด้านศาสนา

1.1 ประเพณีบางประการ ทำให้ผู้ปฏิบัติได้แสดงกตเวทิตาคุณต่อผู้มีพระคุณ ทั้งที่เสียชีวิตไปแล้วและยังมีชีวิตอยู่ปัจจุบัน เช่น ประเพณีทำบุญแก้คนตาย ประเพณีรดน้ำคำหัว เป็นต้น

1.2 ประเพณีบางประการทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดความสงบใจ มีสิ่งยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ จนเป็นผลให้เกิดการปฏิบัติที่ดีตามมาด้วย

1.3 ประเพณีบางประการ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในการปฏิบัติทำดี สันนิษฐานคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

1.4 ประเพณีบางประการทำให้ผู้ปฏิบัติมีจิตใจเอื้อเฟื้อมีเมตตาต่อมนุษย์ เช่น ประเพณีการหว่านทาน หรือแจกทาน เป็นต้น

2. ด้านวัฒนธรรม

2.1 ประเพณีมีส่วนควบคุมความประพฤติของคนในสังคมให้เป็นผู้ที่ประพฤติดี ในทำนองคลองธรรม มีความสงบสุขเกิดขึ้นในสังคม เช่น ประเพณีตักบาตรในวันสำคัญทางศาสนา

2.2 ประเพณีเป็นเอกลักษณ์ของประเทศ เพราะประเพณีเป็นเรื่องของบุคคลและชุมชน ที่เกิดขึ้นจากการสั่งสมมาเป็นเวลาช้านาน เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีบางประการ เป็นเครื่องย่อกฎเกณฑ์

สรุปได้ว่า ประเภทของประเพณีท้องถิ่นอาจแบ่งได้หลายลักษณะตามแต่เกณฑ์ที่ใช้ในการแบ่งและเจตนาในการศึกษา ซึ่งสามารถนำมาสรุปเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ประเพณีที่เป็นกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดไว้ใช้ร่วมกัน และประเพณีที่ใช้เพื่อทำให้เกิดความผูกพัน ยึดโยงกลุ่มคนให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมั่นคง และเกิดสันติสุข

สวิง บุญเจิม ป.ธ. 9 (2546 : 534 - 541) ได้กล่าวว่า การปกครองบ้านเมืองแต่ละยุคสมัยนั้น จะต้องวางวิธีการให้เหมาะสมกับสังคม แม้แต่การอบรมเผยแพร่พระพุทธศาสนา เช่นเดียวกัน มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้กุศโลบาย ซึ่งเป็นอุบายในทางที่ดี เช่น การฆ่าสัตว์ตัดชีวิต การลักขโมย การผิดลูกเมียผู้อื่น ก็ว่าเป็นบาป จะต้องตักเตือนหมกมุ่น ไม่ทำให้คนส่วนมาก ไม่กล้ากระทำ

การทำความคิดเช่น การทำงานเพื่อสังคมส่วนรวม การบริจาคทานหรือช่วยเหลือผู้ประสบเคราะห์กรรมจะได้บุญ หรือไปขึ้นสวรรค์ เป็นต้น

ตามสภาพสังคมสมัยเก่าเราไม่อาจจะทำให้สมาชิกแต่ละคนของสังคมซาบซึ้งถึงเหตุผลอย่างในปัจจุบันนี้ได้ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องใช้กุศโลบายเข้าช่วย เช่น ถ้าจะรักษาพันธุ์สัตว์น้ำ สัตว์ป่า หรือป่าไม้ รักษาแหล่งน้ำไว้ ก็จะต้องสร้างศาลเทพารักษ์ขึ้น เพื่อให้ผู้ฝ่าฝืนเกิดความยำเกรง นอกจากนั้นยังมีการสร้างกติกาหรือกรอบควบคุมความประพฤติปฏิบัติ ของสมาชิกในสังคมขึ้นอีกมากมายในรูปต่างๆ กัน อันได้แก่ขนบธรรมเนียมประเพณีหรือข้อห้ามข้อห้ามนานาชนิด ภายหลังต่อมาเมื่อสังคมมนุษย์เปลี่ยนแปลง ข้อสมมติหรือกุศโลบายต่างๆ เหล่านั้น ไร้สมรรถภาพลง แต่ผู้ปกครองได้หาวิธีใหม่เข้ามาแทน หรือชี้แจงแสดงผลให้คนรุ่นใหม่ได้เข้าใจ จึงก่อให้เกิดช่องว่างได้มาก เพราะของเดิมของเก่าเขาไม่เชื่อแล้ว แต่เหตุผลทางด้านคุณและโทษตามหลักวิทยาศาสตร์ก็ยังไม่ถึง จึงเกิดปฏิกิริยาต่อต้านมาก เพราะไม่เคยทราบถึงความเป็นมาเบื้องหลังของกุศโลบายทั้งหลายเหล่านั้นเลย

ขนบธรรมเนียมจารีประเพณี หรือแนวทางการประพฤติปฏิบัติของคนทางภาคอีสานมีอยู่มาก มีทั้งในระดับชาติ ระดับชุมชน ตลอดจนระดับบุคคล จะกล่าวถึง ฮีต หรือจารีต คือ คอง หรือ ครรลอง หรือแนวทางแห่งการปฏิบัติที่ดีงามประจำท้องถิ่น ซึ่งได้นิยมปฏิบัติสืบทอดกันมาในเขตภาคอีสาน ซึ่งพบได้ทั่วไปตลอดทั้งภาค เพื่อส่งเสริมประชาชนให้เกิดความรัก ความสามัคคี จัดแบ่งไว้เป็นประจำเดือน 12 เดือน หรือที่เรียกว่า ฮีตสิบสอง

ฮิตสิบสอง พงจะให้ความหมายได้ว่า เป็นจารีตสิบสองรายการ คือ ประเพณีประจำสิบสองเดือนนั่นเอง เป็นจารีตที่จะให้สมาชิกในสังคมได้มีโอกาสร่วมชุมนุมกันทำบุญเป็นประจำเดือนทุกๆ เดือนของรอบปี ผลที่ได้รับก็คือทุกคนจะได้มีเวลาเข้าวัด ไกล่ชิดกับหลักการของธรรมทางพุทธศาสนายิ่งขึ้น ทำให้ประชาชนในย่านใกล้เคียงรู้จักคุ้นสามัคคีกันเป็นอย่างดี และมีผลทางอ้อมคือเมื่อว่างจากการทำงานอาชีพแล้วก็มีการบังคับให้ทุกๆ คนเสียดสทำงานร่วมกันเพื่อสังคมส่วนรวม ไม่ให้คนอยู่ว่างถ้าผู้ใดฝ่าฝืน ก็ถูกสังคมลงโทษ ตั้งข้อรังเกียจอย่างจริงจัง ฮิตสิบสองหรือประเพณีสิบสองเดือนของชาวอีสานมีรายการและคำกลอนดังนี้

1. เดือนเจียง (เดือนอ้าย) นิมนต์สังฆเจ้าเข้ากรรมฯ ชาวบ้านเลี้ยงผีแดนและผีต่างๆ (บรรพบุรุษหรือวีรบุรุษผู้ล่วงลับ) การนิมนต์พระสงฆ์มาเข้าปริวาสกรรมนั้น เป็นพิธีกรรมเพื่อให้พระภิกษุผู้กระทำความผิดได้สารภาพต่อหน้าคณะสงฆ์ (มิใช่การล้างบาป) แต่เป็นการฝึกความรู้สำนึกวิจยความผิดบกพร่องของตัวเอง ชาวบ้านถือโอกาสปฏิบัติธรรม ทุ่งข้าวห่มข้าว บวชชีพรามณ์ เพื่อฝึกฝนเอง พัฒนาจิตของตนให้ใสสะอาดมากขึ้น ซึ่งตรงกันข้ามกับสังคมสมัยนี้ มีแต่โทษนานาถึงความชั่วความผิดของผู้อื่นข้างเดียว

ฮิตหนึ่งนั้น เฌงเมื่อเดือนเจียงเจ้ากลายมาแถมถ้าย

ฝูงหมู่สังฆเจ้าก็เตรียมเข้าอยู่กรรม

มันหากกรรมเนียมนี้ถ้อมมาตั้งแต่ก่อน

อย่าได้ละห่างเว้นเจ็ญสี่ซ็องเล่นนำ แท้เหล่า

2. เดือนยี่ ทำบุญ คุณข้าว นิมนต์พระมาสวดมนต์เย็นฉันทเช้า เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ข้าวเปลือก เมื่อพระฉันเช้าแล้ว ก็ทำพิธีสู่ขวัญ (ทำขวัญหรือสู่ขวัญ) ข้าว นอกจากนั้นในเดือนนี้ ชาวบ้านจะต้องเตรียมสะสมเชื้อเพลิงหาฟืนและถ่านมาไว้ในบ้าน

ฮิตหนึ่งนั้น พอแต่เดือนยี่ได้ล้าถ่วงมาเฌง

ให้พากันหาฟืนสู่คนโฮมไว้

อย่าได้โลกลงนี้มันสิสุญเสียเปล่า

ข้าวและของหมูนั้นสิหายเสี่ยบยั้ง

จงให้ฟังกองนี้แนวกลอนเฮาบอก

อย่าเอาใจออกแท้เงินฮ้ายสิเล่นเฌงเจ้าเอย

3. เดือนสาม ในมือเพ็ง (วันเพ็ญ) ให้ทำบุญข้าวจี่และบุญมางบูชา เริ่มพิธีทำบุญข้าวจี่ในตอนเช้า โดยใช้ข้าวเหนียวปั้นหุ้มน้ำอ้อย นำไปปิ้งหรือจี่พอเกรียมแล้วหุบ

ด้วยใจอย่างไพเราะแล้วใส่ภาชนะไปตั้งไว้ในหอแจก (ศาลาวัด) นิมนต์พระมาให้ศีลแล้วเอาข้าวจี๋ใส่บาตรนำถวายแด่พระสงฆ์พร้อมด้วยอาหารอื่น เมื่อพระฉันเสร็จแล้ว มีการแสดงพระธรรมเทศนาเข้าจี๋ที่เหลือจากพระฉันก็แบ่งกันรับประทานถือว่าจะมีโชคดี

ฮิตหนึ่งนั้นถึงเมื่อเดือนสาม ได้จึงพากันจี๋ข้าวจี๋

ไปถวาย สังฆเจ้าเอาแท้ หมูบุญ

กุศลยังสินาค้าตามเฮามือละกาบ

หากธรรมนิยมจั่งซี้มีแท้แต่นาน

ให้ทำไปทุกบ้านทุกที่เอาบุญพ้อเฮย

คองหากเคยมีมาแต่ปางปฐมพูน

อย่าพากัน ไลถี้มประเพณีตั้งแต่เก่า

บ้านเมืองเฮาสีเสร้างัยฮ้ายสิเล่นตาม

4. เดือนสี่ ทำบุญพระเวสฬิงเทศน์มหาชาติ มูลเหตุเนื่องมาจากพระ

กัมภีร์มาลัยหมื่นและมาลัยแสนว่า ถ้าผู้ใดปรารถนาที่จะ ได้พบพระศรีอริยเมต ไคย์ หรือเข้าถึงศาสนาของพระพุทธองค์แล้ว จงอย่ามาตีบิดามารดา สมณพราหมณาจารย์ อย่าขูยงให้พระสงฆ์แตกสามัคคีกันกับให้อุตุสำหรับพระธรรมเทศนาเรื่องพระมหาวะสสันดรชาดกให้จบสิ้นภายในวันเดียวกัน เป็นต้น ในงานบุญนี้มักจะมีผู้นำของมาถวายพระ ซึ่งเรียกว่า กัณฑ์จอบ เพราะต้องข่มขูให้แน่ใจเสียก่อน นอกจากนี้ในเดือนนี้ก็ยังมีการทำบุญโดยหาดอกไม้มาตากไว้ด้วย

ฮิตหนึ่งพอถึงเดือนสี่ ได้ให้เก็บดอกนุปลา

หามาตากวางหอมสู่คนเก็บไว้

อย่าได้โลกองนี้เสียศรีสุญเปล่า

หาเอาตากแดด ไว้ให้ทำแท้สู่คน แท้ค้าย

อย่าได้โลกนี้เว้นแนวคองตั้งแต่เก่า

ไฟทั้งหลายสิเล่นเข้าเผาบ้านสิเสื่อมสูญ

ให้ฝูงชาวเฮาแท้อยาโลกองตั้งแต่ก่อน

มันสิหมองหม่อนเสร้างัยเมืองบ้านสิทุกจนแท้แหล่ว

5. เดือนห้า ทำบุญขึ้นปีใหม่หรือตวรรษสงกรานตรวงน้ำพระพุทธรูป

ไปเก็บดอกไม้ป่ามาบูชาพระในระหว่างบุญนี้ทุกคนจะหยุดงานธุรกิจประจำวัน โดยเฉพาะมีวันสำคัญ คือ

5.1 วันสังขารล่วง เป็นวันแรกของงานจะนำพระพุทธรูปลงมาทำ
ความสะอาดและตั้งไว้ ณ สถานที่อันควรแล้วพากันสร้างพระด้วยน้ำหอม

5.2 วันสังขารเนา เป็นวันที่สองของงาน พากันทำบุญอุทิศส่วนกุศล
ให้แก่บิดามารดาและญาติที่ล่วงลับไปแล้ว

5.3 วันสังขารขึ้น เป็นวันที่สามของงาน ทำบุญตักบาตรถวาย
ภัตตาหารแด่พระเถร แล้วทำการการวะแก่บิดามารดาและคนแก่ ส่งท้ายด้วยพิธีบายศรีสู่ขวัญ
แล้วใช้น้ำที่เหลือจากการรดน้ำให้ผู้ใหญ่ นำมารดน้ำให้แก่ผู้มาร่วมงาน ภายหลังจึงแปลงมาเป็นการ
วิ่งไล่สาคน้ำกลั่นแกลึงกัน

ฮีดหนึ่งนั้น พอถึงเดือนห้า ได้พวกไพร่ชาวเมือง

พากันนำเครื่องสรองค์พระสัพพัญญูเจ้า

อดให้ทำไปอย่าไลห่าง

ให้พากันสืบสร้างบุญไว้อย่างใด

ทุกทั่วที่บนแผ่นดินให้ทำแท้สู่คน

จึงสิสุขยิ่งสิ้นทำถึกคำสอน

คือฮีดครองควรถือแต่ปางปฐมพัน

6. เดือนหก ทำบุญวันวิสาขบูชา มีการเทศน์ตลอดกลางวันและตอน
กลางคืน มีการเวียนเทียน ในเดือนนี้มีงานบุญสำคัญอีกคือบุญสัจจะหรือบุญบั้งไฟ เพื่อถวาย
เป็นพุทธบูชาและขอฝน ผลโดยอ้อมก็เพื่อฝึกฝนให้ประชาชนรู้จักผสมดินปั้น และให้
ประชาชนร่วมสนุกกัน ได้อย่างสุดเหวี่ยง ก่อนจะลงมือทำนาซึ่งเป็นงานหนักประจำปี
นอกจากนี้ ก็มักจะมีการบวชนาคไปด้วยตอนกลางคืนมักจะมีการตีกลองเอาเสียงดังแข่งกัน
เรียกว่า “กลองเสียง” บางตำราก็ว่าต้องมีพิธีสงฆ์พระพุทธรูปฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้ ตลอดจนมี
การถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาต่อพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า และต่อแผ่นดิน

ฮีดหนึ่งนั้นพอถึงเดือนหกแล้ว

ให้นำเอาน้ำวาริสงโรสด

สคพระพุทธรูปเหนือได้สู่กาย

อย่าได้ละเบี่ยงบ้ายปิดเป่าหายหยุด

มันสิสุขุญเสยศรีดำไปเมื่อหน้า

จงพากันทำแท้แนวคองฮีดเก่า

เอานูญไปเลื่อยๆ ไปหน้าอย่าถอย

7. เดือนเจ็ด ทำบุญเทวดาอาฮักย์หลักเมือง (วีรบุรุษ) ทำการเช่นสำรวจ
หลักเมือง หลักบ้าน ผีพ่อผีแม่ ผีปู่ผีเมือง (บรรพบุรุษ) ผีตาแฮก (เทวดารักษาไร่นา) ทำนอง
เดียวกับแรกนาขวัญ ซึ่งเป็นพิธีกรรมก่อนจะมีกิจการทำนา สรุปแล้วคือให้รู้จักคุณของผู้มีคุณ
และสิ่งที่มีคุณจึงจะเจริญ

ฮิตหนึ่งนั้นพอถึงเดือนเจ็ดแล้วจงพากันบุชาราช

ฝูงหมู่เทพเหล่านั้นบุชาราชแท้สู่กาย

ตลอดไปยอดอ้ายอาฮักย์ใหญ่มหะลักข์

ทั้งหลักเมืองสู่หน บุษาราชเจ้า

พากันเอาใจตั้งทำตามฮิตเก่า

นิมนต์สังฆเจ้าชำระแท้สวดมนต์

ให้ฝูงคนเมืองนั้นทำกันอย่าได้ห่าง

สูตรชำระเมืองอย่าค้ำง สิเสียดสร้าต่ำสูญ

ทุกข์สิแล่นวันมา โสมใส่เต็มเมือง

มันสิเคื่องคำซัดต่ำลงสูญสร้า

ให้เจ้าทำตามนี้คือเอาได้บอกกล่าว

จึงสิสุขอยู่สร้างสวรรค์ฟ้าแก่งกัน

แม่นทุกข์ฮ้อนหมื่นชั้นบมีว่าสิมาหม่น

ปานกับเมืองสวรรค์สุขแก่งกันเทียมได้

8. เดือนแปด ทำบุญเข้าพรรษา ทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารเช้าและ
เพลแก่พระสงฆ์ บำยมีการฟังพระธรรมเทศนา กับมีการป่าวร้องให้ชาวบ้านนำขี้ผึ้งมาหล่อ
เทียนใหญ่หน่อย สำหรับจุดไว้ใน โบสถ์เป็นพุทธบูชาตลอดฤดูกาลเข้าพรรษา ในเมืองหลวงมี
การถวาย “เทียนจำพรรษา” แก่อารามสำคัญ

ฮิตหนึ่งนั้นพอถึงเดือนแปดได้ล้าล่วงมาถึง

ฝูงหมู่สัง โจนุณ เข้าวัสสาจำจ้อย

ทำตามฮิตคองเจ้าพระ โคคมทำก่อน

บ่ทะเลอนเล็กม้างทำแท้สู่กาย

แล้วจึงพากันฝ้ายหาของไปทานถอด

ทำทานไปอย่าได้คร้านเอาไว้หมู่บุญ

สิเป็นของหมุนเจ้าไปทิ้งอากาศ

ผู้สวรรคตฮ้อนด้วยบุญนี้ส่งไป
 เพ็นจึงตรัสบอกไว้ฮึดเกล้ากองหลัง
 ฟังให้คิมันคักคักอย่าได้ไโลเค้อเจ้า
 จงให้พากันเข้าทำบุญตักบาตร
 อย่าขาดได้ไปแท้คู่กัน
 โอกาสนี้เพ็นให้เทียวชอกกัน ชุคกันชุมบุญ
 เอาทุนไปภายหลังเมื่อตายไปแล้ว
 ฝูงหมู่วิบากเว็นบมีว่าสิมาพาน
 เนาว์วิมานแสนสุขทุกข์หายบมาใกล้

9. เดือนเก้า ทำบุญข้าวประดับดิน โดยนำข้าวและอาหารคาวหวาน

พร้อมทั้งมากพูนุหรี ห่อด้วยใบตองกล้วย แล้วนำไปไว้ตามต้นไม้และพื้นหญ้า เพื่ออุทิศให้แก่
 บรรดาญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยกำหนดทำในวันแรมสิบสี่ค่ำเดือนเก้า ต่อมาภายหลังนิยมนำ
 ภัตตาหารถวายแก่พระสงฆ์สามเณร แล้วอุทิศแก่ผู้ตายด้วยการหยาดน้ำ (ตรวจน้ำ) ทั้งนี้เกิด
 ความเชื่อตามนิทานชาดก และเป็นที่มาของการทำบุญ “แจกเข้า” ด้วย

ฮึดหนึ่งนั้นเมื่อถึงเดือนเก้ากลางแห่งวัสสกาล

ฝูงประชาชนชาวเมืองก็เล่าเตรียมตัวพร้อม

พากินทานยังข้าวประดับดินกินก่อน

ทยอกทานให้เจ้าพระสงฆ์พร้อมสู่กาย

ทำจ้งซิปฮ้ายถึงขบปีมา

พระราชาในเมืองก็จ้งทำแนวนี้

ฮึดหากมีมาแล้ววางลงให้ถื่อต่อ

จำไว้เค้อพ่อเถ้าหลานเว้า กล่าวจา

10. เดือนสิบ ทำบุญข้าวสากหรือข้าวสราท (สลากภัตร) ในวันเพ็ญ

เป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายเช่นเดียวกับบุญข้าวประดับดิน โดยมีเวลาห่างกัน 15 วัน
 เป็นระยะเวลาที่พวกเปรตจะต้องกลับไปเมืองนรก (ตามนิทานชาดก) โดยผู้ที่จะถวายทานเขียน
 ชื่อตนเอง ไว้ในภาชนะที่ใส่ของทานไว้ แล้วเขียนชื่อของตนใส่กระดาษอีก นำไปใส่ลงในบาตร
 เมื่อภิกษุสามเณรรูปใดจับได้สลากของผู้ใด ก็จะเรียกให้เจ้าของสลากนำเอาของมาถวาย
 ครั้นพระเณรนั้นแล้ว ก็ประชุมกันฟังเทศน์ บรรยายนิทานวัตถุและภยิตต่างๆ ทั้งอันนิสงส์
 สลากภัตรด้วยชั่ววันกับคืนหนึ่งจึงเลิก

ฮีดหนึ่งนั้นพอถึงเดือนสิบแล้วทวยทอด โยขทาน
 เบิกพิธีกรรมทำทานต่อมาสองห้า
 ข้าวสาคนำไปให้สังโฆทานทอด
 พากันหวังยอดแก้ว นิพพานพุ่มที่สูง
 ผุ่งหมุ่งอุทวารป่าคณาเมืองน้อมส่ง
 ศรัทธาลงทอดไว้ทานให้แผ่ไป
 อุทิศให้ฝูงเปรตเปโตพากัน โมทนนานำสู่คนจนเกลี้ยง

11. เดือนสิบเอ็ด ทำบุญออกพรรษา หรือสังฆเจ้าออกวัสสาปวารณา
 มีการได้ประทีปโคมไฟเรียกว่าทำบุญจุดประทีป ถ้าไม่ใช่โคมแก้วโคมกระดาษ ก็มีกชูดเปลือก
 ลูกตุ้มกาให้ใส หรือชูดเปลือกลูกฟักทองให้ใสบางทำเป็นโคม ใช้น้ำมันมะหุ้งหรือมะพร้าวมีใส่
 จุกลอยไว้ หิ้วแล้วนำไปแขวนไว้ตามต้นไม้เต็มวัดเรียกว่า “หมากสูงเฮ้ง” นอกจากนั้นบาง
 หมู่บ้าน ก็ทำรั้วลดเลียวไปเรียกว่า ศีรวงกฏและมีการทำปราสาทผึ้งถวายพระด้วย

ฮีดหนึ่งนั้นถึงเดือนสิบเอ็ดแล้วก็ป็นแนวทางป่อง
 เป็นช่องของพระเจ้าคนเข้าแล้วออกมา
 เถิงวัสสามาแล้วสามเดือนก็เลยออก

เสียดว่าออกพรรษาปวารณากล่าวไว้เขาได้เล่ามา

12. เดือนสิบสอง เป็นเดือนส่งท้ายปีเก่าตามคติเดิมมีการทำบุญกองกฐิน
 ซึ่งเริ่มตั้งแต่วันแรมหนึ่งค่ำเดือนสิบสอง แต่ชาวอีสานครั้งก่อนนิยมเริ่มทำตั้งแต่ข้างขึ้นเดือน
 สิบสอง จึงมักจะเรียกบุญกฐินว่าเป็นบุญเดือนสิบสองทั้งมหากฐิน (กองใหญ่) และบุญจุลกฐิน
 (กองเล็ก) ซึ่งทำกันโดยริบถ้วน อัญชะบริหารที่จำเป็นต้องทอดเป็นองค์กฐินจะขาดไม่ได้คือ
 บาตร สังฆาฏิ จีวร สบง มิด โคนหรือมิดคัตถ์เส็บ สายรัดประคด ผ้ากรองน้ำ และเข็ม นอกจากนั้น
 เพียงเป็นองค์ประกอบ

หลังจากวันเพ็ญเดือนสิบสองแล้วจะทอดกฐินอีกไม่ได้จึงต้องทำบุญ
 กองบัง (บังสุกุลหรือทอดผ้าป่า) และทำบุญกองอัญชะ คือการถวายอัญชะบริหารแปดอย่างแก่
 พระสงฆ์ บุญเดือนสิบสองที่สำคัญ ชุมชนที่อยู่ริมแม่น้ำ ก็คือ การ “ช่วงเฮือ” เพื่อบูชาอุตุก
 พญานาค 5 ตระกูล รำลึกถึงพระยาฟ้าจุ่มที่นำพระไตรปิฎกขึ้นมาแต่เมืองอินทปัตถนคร
 (เขมร)

ฮีดหนึ่งนั้น เดือนสิบสองมาแล้วลมวอยหนาวสั้น
 เดือนนี้หนาวสะบั้นบ่คือแท้แต่หลัง

ในเดือนนี้เห็นว่าให้ลงทอดกายเขือ
 ช่วงกันบูชาฝูงนาโคเนาในพื้น
 ชื่อว่าอุษะนาโคเนาในพื้นแผ่นดิน
 สิบห้าสกุลบอกไว้บูชาให้ส่งสะการ
 จงให้ทำบุญทุกบ้านบูชาท่านนาโค
 แล้วลง โมนาทานขึ้นชมกันเล่น
 ทุกข์ทั้งหลายหลีกเว้น หนีห่างบ่มีพาน
 ของสามานย์ทั้งปวงบ่ได้มีมาใกล้
 ใผผู้ทำตามนี้ เจริญดียอชิง
 ทุกสิ่งมี บ่ใช้ทั้งเข้าหมู่ของ
 กรรมบ่ได้ถึถ้องลำบากในตัว
 โลกบ่มีวันมัวหมองอย่างใดพอดี้
 มีแต่สุขจีลั่นครองคนสนุกยิ่ง
 อดให้หลังป่องนี้คือเจ้าอย่าลี้ภัย

สรุปแนวคิดประเพณีท้องถิ่นอีสานที่นิยมปฏิบัติกัน มีวัตถุประสงค์จำแนก

ได้ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนาจิตใจ คือ ประเพณีเดือน 1, 3 และเดือน 8
2. เพื่อแสดงความกตัญญูต่อบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ส่งเสริม
 ความสัมพันธ์ของในครอบครัว คือ ประเพณีเดือน 5.
3. เพื่อบูชา ระลึกถึงบรรพบุรุษ คือ ประเพณีเดือน 3, 9, 10 และเดือน 12
4. เพื่อมีส่วนร่วมและเสียสละแก่ชุมชน คือ ประเพณีเดือน 2, 5, 7 และ
 เดือน 12
5. เพื่ออุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ สร้างวัด ถาวรวัตถุในพระศาสนา คือ
 ประเพณีเดือน 4, 11 และเดือน 12
6. เพื่อความสามัคคีและความสร้างความสัมพันธ์กันในชุมชน คือ
 ประเพณีเดือน 4, 5, 6, 7 และเดือน 12
7. เพื่อความสนุกสนาน เน้นความบันเทิงก่อนการทำไร่ไถนา
 การเพาะปลูก ได้แก่ ประเพณีเดือน 6 และเดือน 12

4. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

มีนักวิชาการหลายคนได้ให้ความหมายขององค์ประกอบวัฒนธรรมไว้ ซึ่งพอประมวลได้ดังนี้

อมรา พงศาพิชญ์ (2541 : 31) กล่าวถึง ความเชื่อในลักษณะวัฒนธรรม หมายถึง ความเชื่อทางศาสนาหรือความเชื่อในสิ่งที่อำนาจเหนือมนุษย์ สังคมทุกสังคมมีความเชื่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ไม่มีรูปแบบหนึ่ง ศาสนาหมายถึงความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อในภูตผีปิศาจ ก็รวมเรียกเป็นความเชื่อทางศาสนา เพราะเป็นความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ ลักษณะของสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ มีตัวอย่าง เช่น พระภูมิเจ้าที่ ผีปู่ตา เจ้าเข้าทรง เทพเจ้า เป็นต้น

ส่วนประกอบของศาสนาและความเชื่อที่สำคัญมี 3 ส่วน คือ

1. ความเชื่อในปรมาต্মหรือส่วนที่สมาชิกของกลุ่มถือว่าเป็นความจริงสุดยอดที่ไม่มีสิ่งใดมาลบด่างได้

2. พิธีกรรมที่เป็นภาคปฏิบัติ

3. ผู้ประกอบพิธีกรรมไม่ว่าความเชื่อทางศาสนาจะมีรูปแบบใด ความเชื่อทางศาสนาก็ยังเป็นส่วนประกอบที่สำคัญมากของวัฒนธรรมของสังคม เพราะเป็นตัวกำหนดขนบธรรมเนียมประเพณีหลายอย่างรวมทั้งเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของสมาชิกของสังคม

สรุปว่า ประเพณีและพิธีกรรมก็คือพฤติกรรมที่สะท้อนให้เห็นว่า ก่อให้เกิดผลหรือประโยชน์อย่างไร สามารถแยกออกเป็นบทบาททางตรงและบทบาททางอ้อม ส่วนคติความเชื่อนั้น ความเชื่อของมนุษย์เกิดจากความกลัวและความไม่รู้ มนุษย์มีความเชื่อต่อสิ่งต่างๆ ที่อยู่ตามธรรมชาติ โดยรอบว่า มีอำนาจกว่าตนเอง สามารถบันดาลให้คุณหรือโทษได้ แม้ภายในร่างกายของมนุษย์เอง ก็ยังเชื่อว่ามีความวิญญานอยู่ ซึ่งกลายเป็นมูลเหตุของความเชื่อในเรื่องผีसांगเทวดา ความเชื่อของมนุษย์ ส่วนหนึ่งได้วิวัฒนาการทำให้เกิดศาสนาขึ้นในสังคมของมนุษย์ ความเชื่อสามารถจำแนกออกเป็น 2 ประการคือ ความเชื่อที่เป็นนามธรรม กับความเชื่อที่เป็นรูปธรรม และความแต่ละอย่างนี้ ยังไม่สามารถจัดเป็นหมวดหมู่แยกได้หลายประเภท

สมประสงค์ น่วมบุญถือ และคณะ (2545 : 5) กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึง ปัญญา ความรู้สึก ความคิดเห็นที่มนุษย์ถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่กัน ในสังคมและสำแดงออกให้เห็นเป็นสิ่งที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือดัดแปลงปรับปรุงสิ่งที่มีในธรรมชาติ เพื่อประโยชน์แห่งวิถีชีวิตของคนส่วนรวม ตลอดจนกิจกรรมที่แสดงออกเป็นลักษณะนิสัยความประพฤติ ซึ่งสามารถแบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเด็น คือ

1. สิ่งที่ดีงามและมีคุณค่า ซึ่งคนในสังคมประพฤติปฏิบัติ แสดงออกมาช้านานในลักษณะที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปกรรม อันมีทั้งเป็นรูปธรรม และนามธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์

2. ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์คิดขึ้น สร้างขึ้น เพื่อดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันภายในสังคม ทั้งที่เป็นสิ่งที่ระเบียบแบบแผนและมีรูปแบบ เป็นที่ยอมรับกันในสังคมนั้นๆ จนบุคคลภายนอกคิดว่าแต่ละสังคมที่มีระเบียบแบบแผนดังกล่าวมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะสังคม

จากแนวคิดเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า ประเพณีและวัฒนธรรมที่ทำสืบต่อกันมามีจุดประสงค์หลัก ดังต่อไปนี้

1. จุดประสงค์เชิงพัฒนาจิตใจของบุคคลให้ประณีตขึ้น

1.1 เพื่อให้มีหลักการดำเนินชีวิตตามวิถีประชา

1.2 เพื่อให้มีจิตใจอ่อนโยน ไม่แข็งกระด้าง

1.3 เพื่อให้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่โอ้อวด

1.4 เพื่อให้มีความเคารพ นับถือผู้มีพระคุณ กตัญญูต่อผู้ทำอุปการะก่อน

1.5 เพื่อพัฒนากาย วาจา ใจ ของตนให้งดงามมากขึ้น

1.6 เพื่อไม่ให้เป็นคนเห็นแก่ตัว เสียสละ และมีจิตอาสามากขึ้น

2. จุดประสงค์เชิงสังคม

2.1 เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคม

2.2 เพื่อสร้างความสามัคคีของคนในสังคม

2.3 เพื่อเป็นกิจกรรมให้คนมาร่วมกันทำ

2.4 เพื่อเป็นงานหรือเทศกาลให้ทุกคนมีส่วนร่วม

2.5 เพื่อการพักผ่อนและนันทนาการ

2.6 เพื่อร่วมกันบำเพ็ญบุญกุศล และอุทิศถัมภ์พระศาสนา

2.7 เพื่อสร้างหรือบูรณะสิ่งก่อสร้างเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

ยิ่งเขวาลักษณ์ กระสันันท์ (2546 : 11) กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึง ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความมีวินัยและสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่ได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เป็นแบบแผนพฤติกรรมที่ได้รับการเรียนรู้ซึ่งเป็นแบบแผนที่เปลี่ยนแปลงอยู่เป็นนิจ

ประชิด สกณะพัฒน์ (2546 : 8) กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึง แบบแผนที่ดีงามในชนบทร่วมกันทั้งหมด วัฒนธรรมบางอย่างเก่าแก่แพร่หลายจนเป็นที่ยอมรับปฏิบัติกันมาใน

วงกว้าง กลายเป็นลักษณะประจำสังคมระดับชาติ จนกลายเป็นวัฒนธรรมของชาติ เช่น เรื่องการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของคนไทย แบบแผนบางอย่างถือปฏิบัติเฉพาะชุมชนหรือท้องถิ่น เมื่อพบจากท้องถิ่นไป ความนิยมอาจเปลี่ยนไปด้วย เช่น เรื่องของพิธีกรรม งานบวช งานแต่ง เป็นต้น

สรุปได้ว่า วัฒนธรรมหมายถึง เครื่องมือที่แสดงออกถึงความเข้มแข็งเป็นแบบอย่างทางพฤติกรรม ที่เกิดจากการเรียนรู้และเป็นที่ยอมรับปฏิบัติจริงร่วมกันของสมาชิกในสังคมที่มีผู้สมาชิกจากรุ่นสู่รุ่นสืบทอดต่อเนื่องกันมา เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น พิธีกรรมของชาวไทย

ดวงมณี เพชรสุวรรณรังษี (2551 : 8) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง สภาพอันเป็นความเจริญงอกงามมีความหมายได้หลายนัย แล้วแต่จะมุ่งมองวัฒนธรรมในแง่ไหน ซึ่งวัฒนธรรมนี้มนุษย์เป็นผู้สร้าง โดยปรับปรุงมาจากธรรมชาติแล้วเรียนรู้จากกันและกัน นอกจากนี้ยัง ได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. วัฒนธรรมวัตถุ เช่น สิ่งปลูกสร้าง เครื่องแต่งกาย และอาวุธ เป็นต้น
2. สถาบันสังคม เป็นสิ่งที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อประโยชน์ของสังคม ทำให้การดำเนินชีวิตของคนในสังคมเป็นไปอย่างปกติสุข
3. วัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องกับจิตใจ อาทิ ศาสนา ความเชื่อ เพื่อให้เป็นหลักสำหรับยึดเหนี่ยวจิตใจยามมีความทุกข์หรือความเดือดร้อน

4. สุนทรียภาพ คือ งานศิลปะแขนงต่างๆ โดยแบ่งออกเป็น ศิลปะบริสุทธิ์ และศิลปะประยุกต์

5. ภาษา เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่คนในสังคม

พระมหาชาลายุทธ สุทธิย์ (2552 : 10) ได้ให้ความหมายวัฒนธรรมว่า หมายถึง วิถีชีวิต (Way of Life) ในการครองตนครองชีวิต รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีประจำเผ่าประจำกลุ่ม ประจำชาติของตน ความต่างวัฒนธรรม (Different Countries Different Culture) วัฒนธรรมเป็นสมบัติ (Heredity) ที่สืบทอดกันมาและมีวิวัฒนาการ มีการเปลี่ยนแปลง มีความเจริญงอกงามไปตามยุคสมัยที่ผ่านไป

6. การมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวกับงานประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวกับงานประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นเป็นการประยุกต์แนวคิดการจัดการ เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการ

การบริหาร บุรณาการ การแก้ปัญหา ให้โอกาสประชาชนรู้จักวิเคราะห์ถึงปัญหา สถานการณ์ที่ตนเองเป็นอยู่และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงเมื่อจำเป็น กระบวนการพัฒนา จะเกิดด้วยความสมัครใจปราศจากการบังคับ ประชาชนจะมีบทบาทหลักในการพัฒนา สามารถพัฒนาและพึ่งตนเองได้และผลแห่งการพัฒนาก็จะตกอยู่กับประชาชนในชุมชนนั้นๆ เอง และการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการปูพื้นฐานให้มีการสร้างประชาธิปไตยขึ้นในชุมชนอย่างมั่นคง จากการศึกษาวิเคราะห์เอกสารเป็นงานวิจัย ได้มีผู้ให้แนวคิดไว้ดังต่อไปนี้

สุดชีวัน นันทวัน ณ อุทยา (2551 : 17 - 18) ได้แบ่งลักษณะและขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนออกได้ 4 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

การมีส่วนร่วมของชุมชนต้องมาจากความสมัครใจของชุมชน โดยเฉพาะการสมัครใจที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน จะมีส่วนสร้างผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ

การมีส่วนร่วมของประชาชน อาจตีกรอบได้แตกต่างกัน แต่เดิมรัฐมักมองในแง่ของการเน้นการมีส่วนร่วมในการร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมทำงาน และร่วมบำรุงรักษา ร่วมอนุรักษ์มากกว่าร่วมสมทบด้านวัตถุและเงิน ซึ่งอาจมีความจำเป็นอยู่ก็ตาม โดยภาพรวมแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องต่อไปนี้

1. ร่วมศึกษาปัญหา สาเหตุของปัญหา และความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดสร้างรูปแบบการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาและสนองความต้องการ

ของชุมชน

3. ร่วมกำหนดทิศทาง แผนงาน โครงการหรือกิจกรรม
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้ได้ประโยชน์

สูงสุดเพื่อ ส่วนรวม

5. ร่วมบริหารงาน พัฒนาทั้งสติปัญญา แรงงาน และทุนตามขีด

ความสามารถ

6. รวมทั้งการควบคุม ติดตาม ประเมินผล และซ่อมบำรุงรักษาผล

องค์ประกอบขององค์กรชาวบ้านควรมีลักษณะ ดังนี้

1. มีอุดมการณ์ร่วมกัน หมายถึง การมีทัศนคติต่อสังคม ต่อชุมชน ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะยึดเหนี่ยวทิศทางของการรวมกลุ่มเอาไว้ ถ้ากำหนดเป้าหมายระยะยาวจะทำให้รวมตัวกันได้ดียิ่งขึ้น

2. การมีเป้าหมายร่วมกันและวัตถุประสงค์ร่วมกัน เพื่อจะได้ทราบว่าการทำกิจกรรมต่างๆ ว่าต้องการสิ่งใด

3. มีผลประโยชน์ร่วมกัน ธรรมชาติของมนุษย์ต้องการผลประโยชน์ องค์กรจึงควรสร้างข้อมูลให้รับรู้ว่าการรวมตัวกันจะได้รับผลประโยชน์อะไร เพราะคนเป็นองค์ประกอบสำคัญขององค์กรซึ่งจะมีผู้ทำงานด้านต่างๆ ตามความรู้ ความสามารถ ได้แก่ ผู้นำความคิดทางด้านศีลธรรม ผู้นำทางด้านอาชีพ ผู้นำด้านการพูด ผู้นำที่สามารถประยุกต์งานราชการกับเป้าหมายเพื่อชาวบ้านได้

4. การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ควรมีการตัดสินใจร่วมกันระหว่างผู้นำและสมาชิก โดยกำหนดโครงสร้าง บทบาทหน้าที่ของแต่ละตำแหน่งมีการกำหนดกฎและกติการ่วมกัน เพื่อยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ และเพื่อก่อให้เกิดการเข้าใจ การร่วมมือจึงควรมีการแจ้งข้อมูลข่าวสาร ผ่านหอกระจายข่าว หรือการประชุมแกนนำองค์กร และการกระจายข้อมูลในกลุ่มย่อย ซึ่งจะก่อให้เกิดผลสำเร็จในกิจกรรมต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม ประเพณี วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

แนวทางพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านว่า ในแต่ละชุมชนจะมีปัญหาที่แตกต่างกัน แต่ต้องช่วยกันแก้ไขจึงทำให้แต่ละชุมชนมีความเข้มแข็ง สำหรับข้อเสนอแนะทางการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนมี ดังนี้

1. นโยบายของรัฐและกฎหมาย ต้องให้สิทธิและอำนาจแก่องค์กรชาวบ้านมากขึ้นในเรื่องของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการการศึกษาของชุมชน การจัดเก็บภาษีท้องถิ่น การจัดตั้งงบประมาณเพื่อแก้ไขปัญหาท้องถิ่น

2. การกำหนดแผนงาน งบประมาณ และ โครงการจากหน่วยงานของรัฐและเอกชนต่างๆ เปลี่ยนมาเป็นการวางแผนงบประมาณและโครงการ โดยองค์กรชาวบ้านร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชน และให้ผู้นำชาวบ้านมีสิทธิและอำนาจในการดูแลงบประมาณ การดำเนินงานและติดตามผลเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน

3. การศึกษาเรียนรู้ชาวบ้านแบบมีส่วนร่วม คือ การศึกษาโดยใช้ชาวบ้านที่สนใจปัญหาของชุมชนเข้าร่วมทำการศึกษาปัญหาของชาวบ้านในครอบครัวต่างๆ ร่วมกับเจ้าหน้าที่จากรัฐและเอกชน

4. การเรียนรู้และคิดค้นกิจกรรมแก้ปัญหา การอบรมศึกษาดูงานในรูปแบบการ เรียนรู้จากพื้นที่และชาวบ้านที่มีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้มองเห็นช่องทางต่างๆ ในการแก้ปัญหา ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยกิจกรรมหลายๆ อย่างประกอบกัน สิ่งที่สำคัญ คือ แนวคิดในการพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วม และการรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน

5. การพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้าน ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จ คือ มีผู้นำที่ดีมีความรู้ กล้าตัดสินใจ เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน มีเงินทุนสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน มีการจัดการภายในองค์กรที่ดี ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการวางแผน การบริหารจัดการ ควรมีการถ่ายทอดความคิด ไปสู่ประชาชน

การเปลี่ยนแปลงความรู้นำไปสู่พฤติกรรมการมีส่วนร่วมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการวิจัยครั้งนี้มีอยู่ 2 แบบ

1. ตัวแบบโครงสร้างของชุมชน (Community Level Structure Model) ซึ่งเป็นรูปแบบโครงสร้างที่สังคมกำหนด หมายถึงอิทธิพลของโครงสร้างสังคม ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของนโยบาย กฎหมายของรัฐ ระบบวัฒนธรรม ความร่วมมือ สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมสำหรับในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าโครงสร้างของสังคม ได้แก่ นโยบายของรัฐในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ซึ่งนำเอาภูมิปัญญาชาวบ้านมาทำให้เกิดรายได้ ซึ่งชุมชนบ้านจิวเหนือมีการผลิตแกะสลักหินทราย โดยแกะสลักเป็นพระพุทธรูปและครกหิน ทำให้ชุมชนมีความตั้งใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่น การเข้าไปในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งมีมีบุคคลที่เป็นคนในพื้นที่นำนักท่องเที่ยวมาดูแลการดำรงชีพของคนในชุมชน

2. ตัวแบบสร้างพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน (Cognitive Model) ผู้ศึกษาได้จำลองรูปแบบ โครงสร้างทางความคิดของพีชเชียน ซึ่งอธิบายว่า ความรู้ ความเข้าใจ นำไปสู่ทัศนคติ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความตั้งใจที่จะแสดงพฤติกรรมและเกิด พฤติกรรมขึ้น ในที่สุดความคาดหวังเป็นอีกตัวแปรหนึ่งซึ่งส่งผลให้เกิดบรรทัดฐานทางสังคมของบุคคลอื่นจะนำไปสู่ความตั้งใจที่จะแสดงพฤติกรรมขึ้น

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญมาก ทั้งนี้ความเกี่ยวข้องของชุมชนกับการท่องเที่ยวจะสามารถกำหนดได้ใน 2 ลักษณะ

1. ผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับทางเศรษฐกิจคือ จะเกิดการสร้างงาน การพัฒนา อาชีพการท่องเที่ยว เกิดระบบตลาด ระบบผลิตวัตถุดิบ เป็นแหล่งรายได้ และ

กรอบครัวชุมชนจะมี รายได้เพิ่มขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อมและผลประโยชน์ทางสังคม คือ การพัฒนาทางสร้างสรรค์ในสังคม การติดต่อที่มีรูปแบบมากขึ้น มีการสร้างสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบแก่สังคม เช่น ความปลอดภัย และการมีระเบียบ อิศระของสังคมจะได้รับการเอาใจใส่มากขึ้น

2. ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนทั้งทางบวกและลบ คือ ถ้าบวกจะมีผลทางเศรษฐกิจ สังคม ส่วนทางลบ คือ ความทรุดโทรมของสังคมที่เนื่องจากการจัดการไม่ดี โครงสร้างการบริหารชุมชนอาจเปลี่ยนแปลงไปเพราะสาเหตุมาจากการจัดการชุมชนไม่ดีเช่นกัน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการ พัฒนาการท่องเที่ยวว่าคนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง บทบาทของ โครงการการท่องเที่ยว เพื่อชีวิตและธรรมชาติ คือ การเป็นสะพานเชื่อมความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน บอกกล่าวคนที่จะเข้าไปเยี่ยมชุมชนให้เข้าใจในเรื่องราวของชุมชน รูปแบบการท่องเที่ยว กติกา ข้อปฏิบัติเมื่ออยู่ในชุมชน ในขณะที่เดียวกันก็มีการพูดคุยกับชาวบ้านให้ชัดเจน ถึงเป้าหมายของการทำกิจกรรมนี้ ซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชน บางแห่งมองว่าเป็นการเผยแพร่เรื่องราววิถีชีวิตวัฒนธรรม ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน บางแห่งอาจมองว่านอกจากเผยแพร่แล้วน่าจะเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน เราจึงต้องมองถึงข้อดีและข้อเสียและแนวทางป้องกัน ร่วมกันค้นหาเสน่ห์ของชุมชนซึ่งหมายถึง แหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม และวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่น่าสนใจ และยังได้กล่าวถึงการจัดการการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นทางเลือกที่สามารถตอบสนองและพัฒนาสู่กระบวนการพัฒนาสังคมแบบยั่งยืน ได้ภายใต้มิติต่างๆ ดังนี้

1. มิติด้านสิ่งแวดล้อม ควรเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ร่วมมือกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และจำกัดให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด
2. มิติด้านการเมือง กิจกรรมนี้ควรเป็นกิจกรรมหนึ่งของการรณรงค์การมีส่วนร่วมของประชาชนระดับต่าง โดยการสร้างกระบวนการวางแผนและการตัดสินใจในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงชุมชน
3. มิติด้านสังคม และวัฒนธรรม กิจกรรมนี้ควรสร้างสรรค์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนต่างวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งการเท่าทันต่อวัฒนธรรมแบบเมืองที่เติบโตอย่างรวดเร็ว

4. มิตিদ้านเศรษฐกิจ คือการกระจายรายได้ ผลกำไรที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงชุมชนอย่างแท้จริง ประชาชนในพื้นที่ร่วมพัฒนาควบคุมการเติบโตของการท่องเที่ยวภายในพื้นที่และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

การมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ ท้องถิ่น ชุมชน และภาคเอกชนในทิศทางปัจจุบันและอนาคต ควรเป็นไปในลักษณะที่ภาครัฐเป็นหน่วยงานสนับสนุน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นและภาคเอกชนเป็นหน่วยดำเนินการบริหารจัดการภายใต้วัตถุประสงค์ร่วม คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมีเหตุผลสนับสนุน 4 ประการ คือ

1. ตามข้อบัญญัติรัฐธรรมนูญในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความรู้สึกรักในความเป็นเจ้าทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นและชุมชนของตนเอง
3. จากข้อกำหนดและแนวทางในการกระจายอำนาจในการจัดการงบประมาณ และการคลังจากส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคลงสู่ท้องถิ่น อันจะส่งผลให้ท้องถิ่นมีรายได้เพียงพอที่จะดูแลและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นและชุมชนของตนเอง

7. แนวความคิดการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น

แนวความคิดการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นมีผู้ศึกษาไว้ ดังนี้

มิ่งขวัญ ชนไฟโรจน์ (2551 : 39) ได้กล่าวถึงแนวคิดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้านว่า สำนึกในอดีตเป็นรากฐานชีวิตของมนุษย์ทุกคน แต่คนในสังคมเก่าจะหนักแน่นและมีพลังมากกว่า หากพิจารณาความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมนั้นกับอดีต ดังจะเห็นได้จากประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ล้วนประสานเชื่อมโยงผู้คนกับสังคมที่ล่วงมา แต่ไม่ได้ผ่านเลยจิตวิญญาณของบรรพบุรุษได้สืบทอดด้วยความเคารพยำเกรง ความสัมพันธ์นี้แนบแน่นจนกลายเป็นเอกภาพ แต่ผู้คนในสังคมลืมนึกถึงความสูญหายของวัฒนธรรมที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นรูปธรรมหรือนามธรรมด้วยเหตุเพราะสำนึกแห่งอดีตยังฝังแน่นอยู่ในวิถี และแนวคิดในการมองเห็นรูปแบบการเปลี่ยนแปลงภายนอกว่า เป็นไปตามกระแสปรับเปลี่ยนทางสังคม แต่นั่นคือกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางกระบวนการทฤษฎี และวิถีปฏิบัติอันมีรากฐานบนโลกทัศน์ ชีวิตทัศน์แบบใหม่พร้อมกับแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์

แม้สังคมในชนบทกำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว แต่เค้าโครงเดิมยังอยู่ ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปเพียงบางส่วน ยังสามารถสืบสาวเข้าถึงกระบวนการ

พรรคณะเดิมได้ โดยไม่ต้องไปค้นหาในพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์วัฒนธรรม เพียงแค่เดินเข้าไปในหมู่บ้านส่วนใหญ่ก็สามารถสัมผัสได้

ชุมชนในหมู่บ้านยังมีกฎเกณฑ์ที่ประเพณีถ่ายทอดมา มีคนเฒ่าคนแก่เป็นตัวแทนสำคัญ สังคมเก่า จึงมีกระบวนการพรรคณะที่เป็น องค์กรวม เชื่อมโยงทุกสิ่งทุกอย่างเข้าด้วยกัน บริบทของประเพณี พิธีกรรมและวิถีแบบพื้นบ้าน ไม่ว่าจะเป็นในลักษณะการอนุรักษ์ การฟื้นฟูหรือในลักษณะอื่นใดก็ตาม ต้องเอาชาวบ้านเป็นตัวตั้ง ต้องเริ่มต้นที่หมู่บ้านและแต่งตั้งชาวบ้าน ซึ่งจะทำให้เขามีความรู้สึกรับรู้ถึงการเป็น เจ้าของและเป็นผู้ปฏิบัติด้วยความเต็มใจ มีใช้หน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานทางนอกที่เข้ามา มีบทบาทครอบคลุมเสียเกือบทุกเรื่องและชาวบ้านเป็นเพียงตัวละครเท่านั้น

กระบวนการในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาประเทศ และทำให้การพัฒนาตกถึงชาวบ้านและหมู่บ้านเป็นกระบวนการที่มีได้มุ่งด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ มิได้หวังแต่เพียงเพื่อการเพิ่มหรือกระจายรายได้ มิได้หวังเพื่อเก็บรักษาไว้เพื่ออวดชาวโลก มิได้ดำเนินไปเพียงเพื่อความเป็นเลิศทางวิชาการ หรือความรู้เพียงอย่างเดียว แต่เน้นกระบวนการเพิ่มคุณค่าให้กับวัฒนธรรมพื้นบ้าน ทำให้มีชีวิต และมีพลัง โดยการใส่ประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ดำเนินการนั้น อยู่ในบริบทของสังคมและชุมชน ทั้งของอดีตและปัจจุบัน อยู่ในบริบทหมายถึงสัมพันธ์กับชีวิตในด้านต่างๆ ตามความเป็นจริง

พระมหากษัตริย์เรื่อง อายุวัฒนมงคล (2550 : บทคัดย่อ) ได้กล่าวสรุปการมีส่วนร่วมของชุมชน ฝั่งหมิ่นต่อการอนุรักษ์ประเพณีสืบชะตาแบบล้านนาว่า ชุมชนฝั่งหมิ่นยังคงมีส่วนร่วมต่อการอนุรักษ์ประเพณีสืบชะตาแบบล้านนา ยังมีความเชื่อ ความคิด วิถีชีวิตและยังคงปฏิบัติตามประเพณีดั้งเดิมถึงแม้จะมีเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยส่งเสริมความเป็นอยู่ให้มีความสะดวกสบายขึ้น แต่ชุมชน ฝั่งหมิ่นยังคงพึ่งพาธรรมชาติซึ่งได้จากประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้จากวัฒนธรรมเดิมในท้องถิ่นอันประกอบไปด้วยภูมิปัญญาด้านต่างๆ ที่ได้รับการถ่ายทอดจากคนเฒ่าซึ่งเป็นบรรพบุรุษ และขณะเดียวกันก็ได้ถ่ายทอดวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและความเชื่อสู่ชนรุ่นหลังจึงจะทำให้เกิดการปฏิบัติ ที่สืบเนื่องกันมา อย่างไรก็ตาม ขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างอาจลดความสำคัญลง ทั้งนี้เนื่องจากสิ่งแวดล้อมไม่อำนวยและอิทธิพลของความเจริญทางสังคมและเศรษฐกิจที่กำลังขยายเข้ามาในชุมชนที่ละเล็กละน้อย แต่ประเพณีสืบชะตาแบบล้านนาก็ยังมีการปฏิบัติเป็นประจำตลอดมาในชุมชนฝั่งหมิ่น

สมัยชา เจียรณีย์ (2551 : บทคัดย่อ) กล่าวว่า แนวทางการบริหารจัดการประเพณี
 แห่งเทียนพรรษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา
 สภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารจัดการ มีการดำเนินการตกแต่งขบวนต้นเทียนพรรษา
 การแสดงการละเล่น การร่วมประกวดการแข่งขัน ปัญหาที่พบได้แก่ ด้านบุคลากร ผู้นำใน
 ชุมชนขาดการประสานงานกับสมาชิกในชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรม ขาดการประสานงาน
 ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการร่วมกัน งบประมาณและเงินรางวัลไม่
 เพียงพอต่อรายจ่ายของวัด การประชาสัมพันธ์ยังไม่ประสบความสำเร็จในระดับนอกพื้นที่
 โดยรวมแล้วเป็นการจัดงานเพื่อให้ชุมชนในพื้นที่เขตเทศบาลได้มีส่วนร่วมในงานประเพณี
 ด้านแนวทางในการบริหารจัดการประเพณีแห่งเทียนพรรษา ควรมีการประสานงานจัดตั้ง
 คณะกรรมการดำเนินงานกิจกรรมประเพณีแห่งเทียนพรรษา ทั้งในส่วนของวัด และสำนักงาน
 เทศบาลตำบลโชคชัย เพื่อวางแผนให้เป็นระบบในการจัดการด้านบุคคล และการจัดหา
 งบประมาณ เพื่อให้เพียงพอต่อการดำเนินงาน ด้านการท่องเที่ยว ควรมีการจัดการในด้านต่างๆ
 ทั้งการประชาสัมพันธ์ ที่พัก ร้านอาหาร การจัดการด้านความปลอดภัย ด้านสุขอนามัย และด้าน
 ศิลปวัฒนธรรม เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวต่างพื้นที่

เอนก อาจวิชัย (2551 : บทคัดย่อ) ได้กล่าวถึงแนวทางการฟื้นฟูประเพณีบุญ
 ฆะเหวดของชาวผู้ไทย จังหวัดมุกดาหารว่า การส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่น ศึกษาประวัติความ
 เป็นมา ขั้นตอนและแนวทางการฟื้นฟูประเพณีบุญฆะเหวดของชาวผู้ไทย จังหวัดมุกดาหาร
 มีประวัติความเป็นมาจากการที่ชาวผู้ไทยถือว่า การทำบุญฆะเหวดนั้น มาจากความเชื่อ ในคัมภีร์
 พระมาลัยหมื่น มาลัยแสน ที่กล่าวไว้ว่า ถ้าผู้ใดได้ฟังเทศน์มหาชาติให้จบภายในวันเดียว แล้ว
 จะได้เกิดในศาสนาพระศรีอริยเมตไตรย เมื่อใกล้จะถึงวันทำบุญ ชาวบ้านจะร่วมลง ไปจัดเตรียม
 สถานที่ในวัด จัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ เป็นต้น แนวทางการฟื้นฟู มีการปรับปรุงหรือ
 ปรับเปลี่ยนแนวทางการจัดงาน การดำเนินงาน ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากชุมชน วัด
 โรงเรียน หน่วยงานราชการ หรือองค์กรเอกชนที่อยู่ใกล้เคียงมากขึ้น เช่น การสร้างความ
 ดึงดูดใจ โดยการจัดป้ายประชาสัมพันธ์ การจัดงานประเพณี และการประชาสัมพันธ์การจัดงาน
 ทางหอกระจายข่าวและวิทยุชุมชน การจัดขบวนแห่พระเวสเข้าเมือง การฟื้นฟูการละเล่นเหยา
 เอาสุบเอาฮอย หรือเหยาผีป่า เป็นต้น โดยสรุปแล้ว ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ
 องค์กรเอกชน องค์กรบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบล โรงเรียน และวัด รวมทั้งชุมชน
 ชาวผู้ไทยจังหวัดมุกดาหาร ทั้ง 6 หมู่บ้าน จึงเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ และได้แนวทางในการ

พัฒนาประเพณีบุญผะเหวดของชาวไทยก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์และเป็นการส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่นให้สืบทอดต่อไป

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า คนในท้องถิ่นจะมีความรู้สึกรักหวงแหนวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวของเขาเองมากกว่าคนอื่น กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวกับงานประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น จะเป็นพลังผลักดันให้เกิดการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้คงอยู่ยาวนานเท่านาน

บริบทของเทศบาลตำบลเวียงคุก

สำนักงานเทศบาลตำบลเวียงคุก เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคลเป็นรูปแบบการปกครองที่เกิดจากนโยบายการกระจายอำนาจ โดยรัฐบาลมอบอำนาจให้กับประชาชนในท้องถิ่น ไปดำเนินการปกครองตนเอง ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 เพื่อสนองความต้องการของประชาชน โดยตรง ซึ่งการปกครองนั้นมีความใกล้ชิดและผูกพันกับการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชน ทำให้ประชาชนมีโอกาสร่วมกิจกรรมต่างๆ เพื่อฝึกฝนตนเองในการสร้างระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง และเพื่อให้การบริหารราชการส่วนท้องถิ่นสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ ซึ่งรากฐานของการบริหาร สำนักงานเทศบาลตำบลเวียงคุก เดิมมาจากสุขาภิบาลตำบลเวียงคุก ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2536 และได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ. 2542 เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2547 และได้มีพระราชกฤษฎีกายุบรวมองค์การบริหารส่วนตำบลเวียงคุกกับเทศบาลตำบลเวียงคุก เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2547 เทศบาลตำบลเวียงคุก อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองจังหวัดหนองคาย 18 กิโลเมตร อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 600 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 10.20 ตารางกิโลเมตร

พื้นที่เดิมของเทศบาลตำบลเวียงคุก มีพื้นที่ทั้งหมด 16.25 ตารางกิโลเมตร รวมทั้งพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลเวียงคุก จึงทำให้เทศบาลตำบลเวียงคุกมีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 16.25 ตารางกิโลเมตร มีประชากรในเขตเทศบาลตำบลเวียงคุก ทั้งหมด 6,024 คน เป็นชาย 2,682 คน หญิง 3,162 คน เมื่อจำแนกเป็นครัวเรือน มีจำนวน 1,620 ครัวเรือน จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเทศบาลตำบลเวียงคุก ทั้งหมด 4,752 คน เป็นชาย 2,277 คน หญิง 2,475 คน เทศบาลตำบลเวียงคุก มีเขตชุมชนที่รับผิดชอบทั้งหมด 8 ชุมชน

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ เทศบาลตำบลปะโค อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
ทิศใต้	ติดต่อกับ เทศบาลตำบลบ้านถ่อน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลโพนสา อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

1. วิสัยทัศน์ (Vision) เทศบาลตำบลเวียงคุก

“พัฒนาคุณภาพชีวิต สาธารณูปโภค สิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรม และการท่องเที่ยว”

2. นโยบายหลักในการบริหาร

- 2.1 ปรับปรุงและพัฒนาาระบบการศึกษาและสาธารณสุข ตลอดจนอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น
- 2.2 จัดให้มีการส่งเสริมการประกอบอาชีพ และฝึกอาชีพ เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชนและลดปัญหาการว่างงาน
- 2.3 ก่อสร้าง ปรับปรุงและพัฒนาสาธารณูปโภคให้ได้มาตรฐานและเพียงพอต่อความต้องการของประชาชน
- 2.4 จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 2.5 ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วม และความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ และประชาชน
- 2.6 ปรับปรุงและพัฒนาาระบบการบริหารจัดการ ตลอดจนการรักษาความสงบเรียบร้อย สนับสนุนการป้องกันและรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน
- 2.7 ป้องกันและควบคุมโรคระบาด ติดต่อกัน ไข้เลือดออก เชื้อ H.I.V. พิชสู่น้ำบาดาล ตลอดจนยาเสพติด
- 2.8 สร้างตลอดสดเป็นศูนย์กลาง ให้เป็นแหล่งซื้อแหล่งขาย

3. จุดมุ่งหมาย

- 3.1 ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
- 3.2 ประชาชนมีรายได้ และมีอาชีพ

3.3 การคมนาคมภายในเขตเทศบาล มีความสะดวกรวดเร็ว

3.4 ชุมชนมีสภาพแวดล้อม และสิ่งแวดล้อมที่ดี

3.5 ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และพึ่งพา

ตนเองได้

3.6 การมีระบบบริหารจัดการที่ดี ตามหลักธรรมาภิบาล

4. นโยบายการพัฒนาด้านศาสนา วัฒนธรรมประเพณี

4.1 ส่งเสริมประเพณีที่ค้ำจุนของชาวอีสาน

4.2 บำรุงและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.3 จัดงานประเพณี เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่น เช่น การจัดงานวันลอย

กระทง การจัดงานวันสงกรานต์ การจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟ เป็นต้น

4.4 สนับสนุนกิจกรรม พิธีเข้าพรรษา-ออกพรรษา วันมาฆบูชา

4.5 จัดทำทะเบียนกลุ่มอาชีพต่างๆ ภายในเขตเทศบาล ด้วยระบบข้อมูลทาง

คอมพิวเตอร์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ ดังนี้

1. งานวิจัยในประเทศ

ธงชัย เสียงเทียนชัย (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ จังหวัดกาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า

1. กิจกรรมการมีส่วนร่วมที่ประชากรเข้าร่วมในระดับสูง

2. ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความต้องการมีส่วนร่วม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ

ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ความคาดหวังถึงประโยชน์และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อห้ามตามกฎหมายของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

วรรณภา ศรีเจริญ (2547 : บทคัดย่อ) เรื่องแรงจูงใจทางสังคมของผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงานประเพณีท้องถิ่น : ศึกษากรณีเขตเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา พบว่า

1. ผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลเมืองระยองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงานประเพณีท้องถิ่น โดยรวมผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง

2. เมื่อจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ มีส่วนร่วมในการจัดงานประเพณีท้องถิ่น ไม่แตกต่างกัน

บุญเทียน จันสุข (2548 : บทคัดย่อ) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของเทศบาลตำบลกมลาไสย อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า

1. ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก

2. ประชาชนที่มีความแตกต่างกันเรื่องเพศ และระดับการศึกษา มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเทศบาล โดยรวมไม่แตกต่างกัน

3. ประชาชนที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเทศบาล โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ไพโรพ ถนัดคำ (2550 : บทคัดย่อ) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของเทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า

1. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของเทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของเทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมานที่จำแนกตามเพศ พบว่า โดยรวมมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกัน

3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของเทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน ที่จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า โดยรวมมีส่วนร่วมแตกต่างกัน

พระมหาบุญเรือง อายุวัฒนมงคล (2550 : บทคัดย่อ) เรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน ฝั่งหมิ่นต่อการอนุรักษ์ประเพณีสืบชะตาแบบล้านนา พบว่า

1. ชุมชนฝั่งหมิ่นยังคงมีส่วนร่วมต่อการอนุรักษ์ประเพณีสืบชะตาแบบล้านนา โดยรวมอยู่ระดับปานกลาง

2. จากประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้จากวัฒนธรรมเดิมในท้องถิ่นอันประกอบไปด้วยภูมิปัญญาด้านต่างๆ ที่ได้รับการถ่ายทอดจากคนเก่าซึ่งเป็นบรรพบุรุษ และขณะเดียวกันก็ได้ถ่ายทอดวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและความเชื่อสู่ชนรุ่นหลังจึงจะทำให้เกิดการปฏิบัติ ที่สืบเนื่องกันมา อย่างไรก็ตาม ขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างอาจลดความสำคัญลง ทั้งนี้เนื่องจากสิ่งแวดล้อมไม่อำนวยและอิทธิพลของความเจริญทางสังคมและเศรษฐกิจที่กำลังขยายเข้ามาในชุมชนที่ละเล็กละน้อย แต่ประเพณีสืบชะตาแบบล้านนายังคงมีการปฏิบัติเป็นประจำตลอดมาในชุมชนฝั่งหมิ่น

สมัยชา เจียรณัย (2551 : บทคัดย่อ) เรื่องแนวทางการบริหารจัดการประเพณีแห่เทียนพรรษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา พบว่า

1. ประเพณีแห่เทียนพรรษาของอำเภอโชคชัย เริ่มมีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2506

ในอดีตนั้นขบวนต้นเทียนพรรษา มีรูปแบบอย่างเรียบง่าย ใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นที่หลอมจากขี้ผึ้ง โดยชาวบ้านนำมาบริจาคเพื่อเป็นพุทธบูชาในการหลอมต้นเทียนพรรษา มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้จุดในการศึกษาพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ในระยะเวลาช่วงเข้าพรรษา ต่อมาจึงมีการพัฒนารูปแบบจากต้นเทียนขี้ผึ้ง มาเป็นท่อนไม้ติดด้วยกระดาษที่ตัดเป็นลวดลาย วัตถุประสงค์ของงานเปลี่ยนไป เป็นการประกวดแข่งขันเพื่อหวังผลรางวัล มาถึงในปัจจุบันที่รูปแบบการจัดการ และขบวนต้นเทียนพรรษาของอำเภอโชคชัย มีการพัฒนามากขึ้น จนกล่าวได้ว่า เป็นขบวนต้นเทียนพรรษาที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของประเทศ สภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารจัดการ มีการดำเนินการตกแต่งขบวนต้นเทียนพรรษา การแสดงการละเล่น การร่วมประกวดการแข่งขัน จำนวน 5 วัด สำนักงานเทศบาลตำบลโชคชัย เป็นองค์กรหลักในการดำเนินการจัดงาน

2. ปัญหาที่พบได้แก่ ด้านบุคลากร ผู้นำในชุมชนขาดการประสานงานกับ

สมาชิกในชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรม ขาดการประสานงานระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการร่วมกัน งบประมาณและเงินรางวัล ไม่เพียงพอต่อรายจ่ายของวัด การประชาสัมพันธ์ยังไม่ประสบผลสำเร็จในระดับนอกพื้นที่ โดยร่วมแล้วเป็นการจัดงาน เพื่อให้ชุมชนในพื้นที่เขตเทศบาลได้มีส่วนร่วมในงานประเพณี ด้านแนวทางการบริหารจัดการประเพณีแห่เทียนพรรษา ควรมีการประสานงานจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานกิจกรรมประเพณีแห่เทียนพรรษา ทั้งในส่วนของวัด และสำนักงานเทศบาลตำบลโชคชัย เพื่อวางแผนให้เป็นระบบในการจัดการด้านบุคคล และการจัดหางบประมาณ เพื่อให้เพียงพอต่อการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว ควรมีการจัดการในด้านต่างๆ ทั้งการประชาสัมพันธ์ ที่พัก ร้านอาหาร การจัดการด้านความปลอดภัย ด้านสุขอนามัย และด้านศิลปวัฒนธรรม เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวต่างพื้นที่

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ความเป็นมา องค์ประกอบและขั้นตอนของประเพณี มีความคล้ายคลึงกัน คือ ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม มีผลต่อวิถีการดำเนินชีวิต องค์ประกอบประเพณี ส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายกัน ประกอบด้วย การจัดการ ผู้เข้าร่วมพิธี ผู้ร่วมงาน อุปกรณ์และวัสดุในการจัดงาน สภาพปัญหาของการสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณี คือ ขาดเงินทุนสนับสนุนการจัดกิจกรรมการสืบสานขนบธรรมเนียม

ประเพณี ขาดการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ และขาดคนรุ่นใหม่ที่จะสืบสานประเพณี แนวทางการแก้ไข ได้แก่ การจัดหาคนรุ่นใหม่ที่มีความสนใจในเรื่องประเพณี จัดหาบุคลากรที่มีความคิดที่หลากหลาย และจัดเงินกองทุนในการสนับสนุนกิจกรรมและสื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ เช่น ป้าย สื่อใบปลิว สื่อวิทยุชุมชน เป็นต้น แนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟู มีการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนแนวทางการจัดงาน การดำเนินงาน รับการสนับสนุน ส่งเสริมจากชุมชน วัด โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการหรือองค์กรเอกชน การสร้างความตั้งใจ ในการจัดงานประเพณี ด้วยการประชาสัมพันธ์การจัดงานทางหอกระจายข่าวและวิทยุชุมชน การจัดขบวน การฟื้นฟูการละเล่น เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ผู้นำชุมชนต้องมีบทบาทมีส่วนร่วมในการจัดสรรงบประมาณและการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ของรัฐและเอกชน เทศบาลตำบล โรงเรียน และวัด รวมทั้งชุมชน การจัดการด้านนโยบาย การเตรียมงาน การวางแผนร่วมกัน ดูแลด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม การวางแผนป้องกันโรคระบาด เตรียมการรักษาพยาบาลในงาน การจัดเตรียมแพทย์ พยาบาล ด้านความปลอดภัย มีการวางแผนรักษาความปลอดภัยทั้งทรัพย์สินและอุบัติเหตุ ด้านการบริการ มีการประชาสัมพันธ์งานให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวได้รับทราบข้อมูลการจัดงาน เพื่อเผยแพร่ประเพณีให้ชาวโลกได้พบเห็นวัฒนธรรมอันเก่าแก่โดย

กำหนดให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีท้องถิ่นที่จัดขึ้นจะสามารถช่วยสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณี ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์และเป็นการส่งเสริมเอกลักษณ์ท้องถิ่น และภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น เพื่อสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นไว้ให้คงอยู่สืบไป

จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ผู้วิจัยพอสรุปแนวคิดและรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวกับงานประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น ดังนี้

การมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวกับงานประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น มีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาท้องถิ่นจนถึงการพัฒนาประเทศในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เพราะปัจจุบันการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นในทุกๆ ด้าน โดยที่รัฐพยายามทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาดำเนินงานเรื่องหนึ่งเรื่องใด และเปิดโอกาสให้ประชาชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมและเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของท้องถิ่น ให้ตรงตามความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของ

ประชาชนในการพัฒนาอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น จึงมีความสำคัญยิ่งต่อประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อการพัฒนาให้ตรงกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั่นเอง

การมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวกับงานประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลเวียงคุก อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ในการเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวกับงานประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น จำนวน 4 ด้าน คือ ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินการ ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการประเมินผล ดังนี้

1. ด้านการตัดสินใจ หมายถึง การที่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลเวียงคุกอำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย เข้าร่วมประชุม เพื่อเสนอปัญหา ความต้องการ ความคิดเห็นในการกำหนดแนวทางการพัฒนา ร่วมเสนอ โครงการ กิจกรรม และร่วมทำแผนพัฒนา ร่วมจัดทำประชาคม ร่วมแก้ไขความขัดแย้งและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมเป็นกรรมการ ร่วมเป็นกรรมการตัดสินใจในกิจกรรมเกี่ยวกับงานประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น

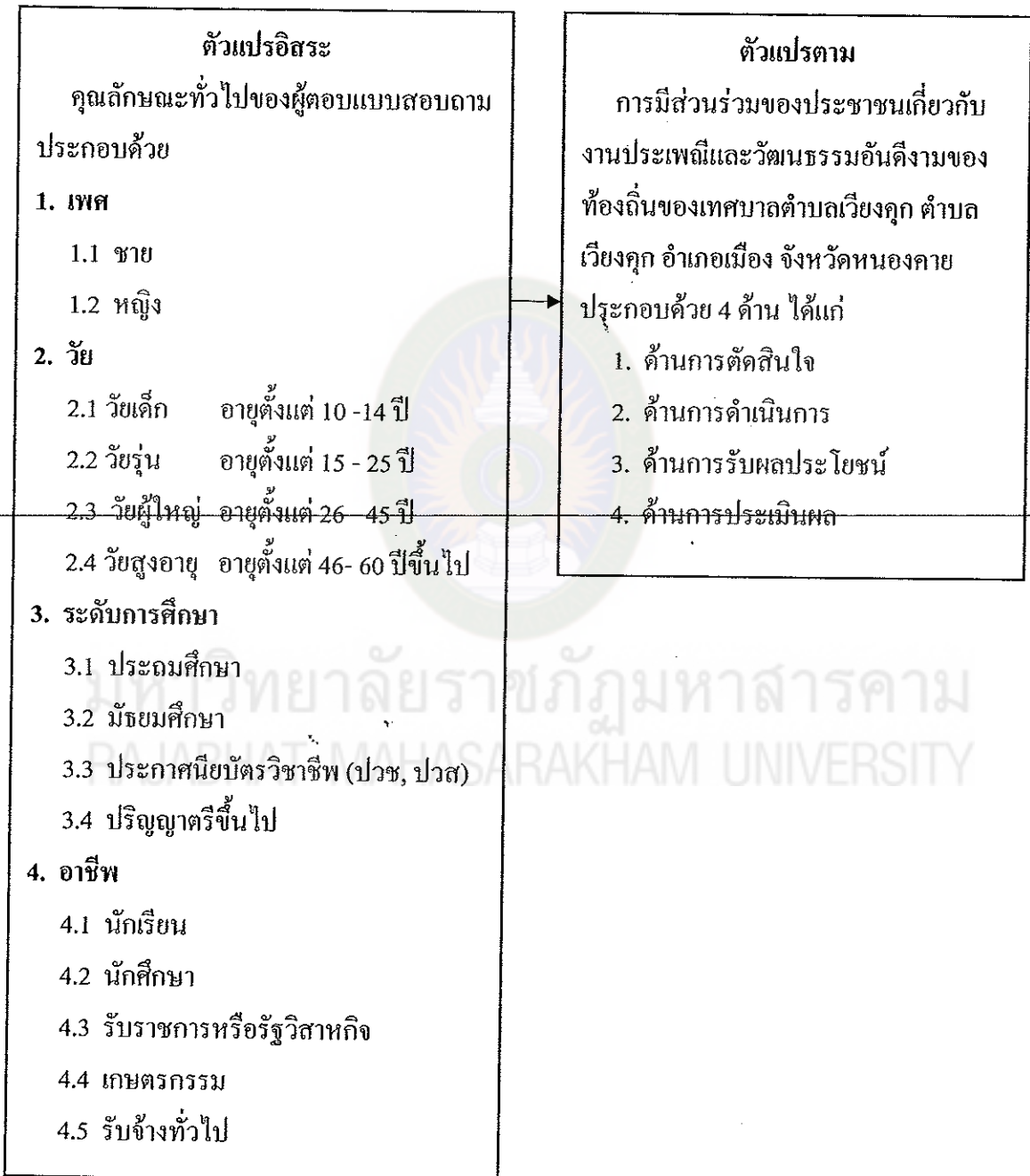
2. ด้านการดำเนินการ หมายถึง การที่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลเวียงคุกอำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ร่วมเป็นผู้ดำเนินการ ประสานงาน ร่วมสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ แรงงาน ร่วมมือปฏิบัติตาม โยบายแผนงาน โครงการกิจกรรมที่งานประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นเทศบาล ได้จัดขึ้น ร่วมลงมือปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย เช่น การเป็นกรรมการที่ปรึกษา การเป็นเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวก การเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานอื่น การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนที่มาร่วมงาน เป็นต้น

3. ด้านการรับผลประโยชน์ หมายถึง การที่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลเวียงคุก อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ได้รับสนับสนุนงบประมาณ ร่วมได้รับประโยชน์จากเงินรางวัลในการจัดกิจกรรม ร่วมได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมงานประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น รวมไปถึงการได้รับรายได้และผลประโยชน์จากนักท่องเที่ยว

4. ด้านการประเมินผล หมายถึง การที่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลเวียงคุก อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย เข้ามามีส่วนร่วมเป็นกรรมการประเมินโครงการ ร่วมประเมินผลการจัดกิจกรรม ร่วมเป็นกรรมการควบคุมตรวจสอบการจัดงาน และร่วมตรวจสอบความโปร่งใสของการบริหารงานงบประมาณ ในจัดงานประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยขอสรุปกรอบแนวความคิดในการวิจัยครั้งนี้ได้ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินการ ด้านการรับผลประโยชน์ ด้านการประเมินผล ตามตัวแปรต้นและตัวแปรตามในกรอบแนวคิดได้ ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย